UNIVERSUL LITERAR

REDACȚIA:
STR. BREZOIANU, 23 • TEL. 3.30.10

ABONAMENTE: 220 pe 1 an
120 pe 6 luni

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLVII • No. 12
SÂMBATĂ 7 MAI 1938

Vermeer din Delft — Portretul unei tânere

JAN VERMEER DIN DELFT

de LUCIA DEM. BALACESCU

Penița s'o aștern cu grije, cu osârdie, ca să vorbesc de „Pictorul" între pictori, Jan Vermeer din Delft. E o cinste care mă copleșește. O să găsesc cuvintele necesare să-l slăvesc așa cum se cuvine?... In tot cazul, dragostea și admirația fierbinte ce-i port mă vor ajuta întrucâtva. Ce sunt cuvintele pe lângă sentimentul atât de pur care te cuprinde când îi privești pictura? Te simți mic și smerit în fața lui ca într'o biserică.

Despre viața lui se știe prea puțin. Modest și sărac, a trăit numai 43 de ani, nevastă-sa îi punea zălog tablourile la brutărie pentru o bucată de pâine. Era om necăjit cu zece copii și s'a însurat tânăr. Născut în 1632 în orașul Delft din Olanda, o ia de nevastă pe Ecaterina Bolnes la 1653, având 21 de ani. Moare în anul 1675. Se crede că n'a călătorit nicăeri, afară de Leyda sau Amsterdam, unde se presupune că a fost. Nu se știe nimic sigur asupra lui, trăia retras, departe de colegi și de pasiunile lor. S'a crezut că-i fusese profesor Carl Fabritius, elevul lui Rembrandt, dar s'a văzut că e inexact și că s'a format mai mult singur, sub auspiciile unui pictor de mâna a doua, originar din Delft, locuind acolo împreună cu el, Leonard Bramer. Preciziunea acestui fapt se datorește albastrului din tabloul lui Bramer, păstrat la muzeul din Viena, albastru unic în pictură denumit „albastrul lui Vermeer", care-i dovada influenței maestrului asupra elevului. Se mai presupunea, după un anumit clar-obscur utilizat de Vermeer, că ar fi fost și elevul lui Rembrandt, — însă părinții lui erau prea săraci pentru a-i plăti asemenea maestru. De altfel, la 21 de ani, când își luase locul în corporația pictorilor nu avusese destui bani să-și plătească taxa și rămăsese dator.

Două secole au trecut după moartea lui în care nu s'a mai știut, nu s'a mai auzit nimic de dânsul; murise bietul, a doua oară! Tablourile sale se confundau cu ale contimporanilor Nicolae Maes, Metsu, Petru de Hooch; abia în 1855 un anume Bürger îl descoperă și entuziasmat cercetează aprig tot ce se referă la el, reușind să-l scoată din umbră. In 1860 Charles Blanc, critic de artă, îi consacră câteva rânduri

(Urmare în pag. 8-a)

Vermeer din Delft — Paharul cu vin

Romanul românesc

V

Alegerea subiectului, asupra căreia vom insista mai târziu, reprezintă pentru stilul romanului una dintre cele mai importante probleme, a cărei justă rezolvare permite înfăptuirea operelor bune.

O realitate văzută în mod simplist nu poate și nu trebue să formeze materia unui roman. Adică nu orice întâmplare poate să alcătuiască un subiect pentru creația artistului.

Fiindcă unele din aceste întâmplări ne pot duce, când fac parte din grupa imoralităților, la problema pusă de Michel Angelo, cunoscută de sigur multora sau când sunt lipsite de simțire, la o poveste searbădă.

In special, aceste povești searbede sunt periculoase, căci împotriva lor nu se pot argumenta teorii de natură să le destrame și ele continuă să fie răspândite, aducând exemplul unei literaturi tolerate, pe care caută s'o imite fiecare, când își simte „bossa" literară.

Pentru a scrie un roman, nu e deajuns să afli o întâmplare și s'o așterni pe hârtie ca un raport obicinuit de slujbaș inferior.

Spre exemplu, nu poate fi alcătuit normal un roman, care voește să-și merite titlul, cu fraze ca acestea:

...Nu mi-a răspuns. S'a sculat și și-a adus ziarele să citească. A citit tot timpul mesei. Când nu citea mânca. N'am mai încercat să-l împac. M'am întristat și eu din ce în ce mai tare.

Ce este mai frumos, e că în cartea din care am extras pasagiul de mai sus, găsim dela început până la sfârșit numai asemenea exprimări de o sinceritate absolută și lipsite de sens.

Se poate spune că simplitatea e o calitate a stilului. Această părere valabilă poate fi primită de oricine e înzestrat cu bun simț, însă între simplitate și terre-à-terre există un zid.

A descrie amănunțit, fiecare mișcare a eroilor, până la acelea fără nicio importanță sub forma unor relatări precise, exprimate fără nerv, **fără simț, fără temperament, nu înseamnă a fi simplu, limpede, după cum nici a fi amănunțit nu înseamnă imediat o egalare a stilului documentat descriptiv înfăptuit de Balzac, sau a preciziunii și adevărului celui al lui Flaubert.**

Pe cititor nu-l interesează preciziunea. Pe el îl atrage desfășurarea evenimentelor, sau sbuciumul eroilor, sau fericirea lor, etc.

Descrierea amănunțită a întâmplărilor în timp nu este de dorit decât în aceste două chipuri:

Ori artistul dozează în așa fel amănunțimea încât ea nu se observă, ca atare, nu lovește prin atributele ei, ci se încadrează în întreaga operă, este un element al operei, pe care-l citim, îl trecem, terminăm cartea, și numai atunci, la analiza ei, descoperim preciziunea; prin urmare să aibă acelaș rol ascuns, dar eficace pe care-l au punctele la sfârșitul frazelor, sau, clou-urile, găsite forțat, dar cari nu ne atrag atenția din cauza aceasta, ci pentrucă sunt de așteptat, privind concernul întreg de evenimente.

Ori, în cealaltă ipoteză, preciziunea trebue să fie necesară fără ca acțiunea să sufere. Să aducă un aport la toate evenimentele.

Dar e permis să surâdem, când vedem o operă ce se ocupă de ceea ce face un om anumit, eroul ei, când e supărat, și nu citește ziarele. Pentrucă vrea să mănânce. Bine înțeles are mâncarea în față! Și apoi, aceasta se petrece la începutul romanului, până la sfârșit, pag. 369 nici nu mai e vorba de ce a fost, și nici măcar nu influențează întrucâtva acțiunea.

VICTOR POPESCU

Literatura iugoslavă după război

de ZARIA D. VUKICEVICI

D. Zaria D. Vukicevici este un tânăr literat iugoslav, ale cărui merite sunt tot atât de lăudabile ca prozator original, autor de „short stories" — istorioare pentru oamenii mari și mărunți, de vârste felurite și gusturi variate — și ca un cunoscător informat și judicios al tinerei literaturi iugoslave.

D-sa a publicat de curând, la Belgrad, un volum cuprinzând zece povestiri de acest fel: „Pe drumurile șerpuite ale vieții", care s'a bucurat de multă atenție și prețuire în presa zilnică și periodică a țării sale.

CEI VECHI INTR'UN NOU MEDIU SPIRITUAL. — Creațiunea artistică a poeților și scriitorilor sârbi, croați și sloveni a fost împiedicată de marele război european. Pe lângă anumite caracteristici și idei comune, ea a fost legată în trecut de diferite centre spirituale și de felurite influențe din afară.

Doi mari scriitori iugoslavi, cei dintâi soli ai nouei comunități spirituale, prin influența lor viguroasă și brazda adânc săpată, au pierit tineri, în plină forță creatoare: unul în preajma războiului, celălalt în ajunul încheierii păcii. Aceștia au fost Iovan Skerlici, acerbul critic și patriot sârb și Ivan Țankar, cel mai mare profet sloven al învierii naționale.

Toți ceilalți poeți și scriitori au primit noua lor patrie iugoslavă comună, și în haosul spiritual de după război au intrat cu dreptul de nemuritori. Totuși, trecerea lor în noua comunitate de după război reprezintă lupta intransigentă pentru păstrarea spiritului vechi al trecutului, cu diversele sale influențe istorice, geografice și culturale. In cei 20 de ani de viață de stat și spirituală comună, dela război încoace, aproape toți poeții și scriitorii, în frunte cu Oton Jupancici, Fran Finjgar, Ante Tresici-Pavicici, Vladimir Nazor, Dragutin Domianici, Dinko Șimunovici, Ivo Voinovici, Iovan Ducici, Branislav Nușici, s'au menținut mai mult sau mai puțin în cadrul redus al sforțărilor culturale și aspirațiilor din trecut. Lucrul e firesc, pentrucă un orizont îngust asupra lumii, cum a fost al lor înainte de război, e greu să se schimbe, să devină mai primitor, când au trecut de jumătatea drumului artei și vieții lor.

Iată dece trebue să recunoaștem că și azi, în noul mediu spiritual, Jupancici a rămas cel mai mare liric sloven. Nazor cel mai reprezentativ poet și scriitor croat, iar Nușici cel mai expresiv comediograf sârb. Influența lor e puternică, dar ca expresie particulară a orientării spirituale specifice slovene, croate și sârbe, iar nu iugoslavă, de amplitudine universală. Creația lor de după război nu s'a împrospătat, în general, cu sugestii artistice din izvorul nostru spiritual comun.

Cazul altor ramuri ale artei, cum ar fi pictura, muzica sau sculptura, ca și al multor poeți și scriitori de după război, e diferit. Arta lor reprezintă în cel mai înalt grad expresia comunității spirituale obștești, expresia geniului rassei iugoslave, geniu în care se pierd individualitățile regionale, naționale. Ivan Meștrovici, de pildă, e reprezentativ pentru o largă concepție artistică. De aceea, cu drept cuvânt, e privit azi ca fiind cel mai mare sculptor iugoslav.

CURENTUL LITERAR AL TINERILOR IN HAOSUL DE DUPA RAZBOI. Nouile curente literare, în alte țări ca și la noi, trebuiau să se nască inevitabil din psihoza postbelică, pentrucă, de obicei, manifestările artistice personifică în modul cel mai elocvent nevoia și tendința de a schimba și îmbunătăți lumea, iar problemele vitale se exprimă prin concepții și forme noui, adeseori pe căi diferite. Toate manifestările artistice de după război sunt rezultatul marilor curente, prefaceri și revoluții sociale din Europa. Sensul lor a constat în liberarea politică, economică și socială, de sub influența vechilor forme de civilizație.

După război, în mediul nostru spiritual, mișcarea literară a tinerilor, încercările și curentele lor de reînoire și renaștere, grupările, revistele și manifestările lor au fost de fapt ecouri ale curentelor asemănătoare din literatura postbelică a Europei. La noi, au fost experiențe importate și imitații ale școlilor străine, mai ales în poezie, dar fără vreun răsunet afirmativ în proză. De aceea, în literatura noastră de după război, aceste încercări n'au lăsat urme artistice adânci.

EXPRESIONISM, ZENITISM, SUPRAREALISM. — Primul gest de revoltă al poeților tineri s'a tradus prin atacuri împotriva bătrânilor, a idealului și formelor artistice în cari se exprimaseră.

Poeții tineri au renunțat la multe canoane artistice, cari accentuau cuprinsul și forma raționalistă a poeziei dinainte de război. Au tăgăduit cu vehemență sensul, conținutul și tema în poezie. Au exclus din ea și elementele prozaice, cum ar fi narațiunea, dramatismul, ideea. Au căutat cu tot dinadinsul să creeze „poezia pură", un nou „dinamism", un „fluid misterios", „Stimmung", etc. Au așteptat ca noua viață să curgă dintr'un „samovar universal", iar „paratrăsnetele universului" să apere noua artă de „lirica veșnicelor metafore cotidiane".

Poeții și teoreticienii expresionismului, printre cari s'a distins mai mult Stanislav Vinaver, inițiator al tuturor încercărilor moderne la noi, — i-au luat apărarea în numele acestei „lirici noui" și al „poeziei pure". Ei au scormonit sufletul omenesc și au căutat să

(Urmare în pag. 8-a)

Tinerimea română

Mai păstrăm încă proaspătă amintirea concursurilor la „Tinerimea Română". Autorul rândurilor de față, a avut prilejul odată să vadă Bucovina, cu Putna și Suceava, în urma unei comunități înfrigurate despre „Credința poeților în viitorul mărei al neamului". Altă dată, tot printr'o întrecere literară la „Tinerime" a văzut Alba Iulia și Blajul, ca pe niște așezări istorice, care trebuiau neapărat cercetate, după marea unire. Aceste prilejuri s'au întâmplat în adolescență.

De atunci, altele n'au mai fost, și nici o altă compoziție „literară" scrisă cu experiența și strădania vârstei, n'a mai adus ca o răsplată, bucuria de a irumpe miraculos din biografia ajunsă neîncăpătoare.

Au trecut ani după ani, și literatura, din criteriu de clasificație a liceanului zelos, a devenit problemă a vieții și a vocației, robind din ce în ce mai mult sufletul, după reguli aspre și reci. Pe măsură însă ce această activitate s'a personalizat în confesie și diferențiere, ca și-a pierdut caracterul festiv, s'a separat de ideea de primăvară și tinerețe, iar săvârșirea ei cu ori câtă pasiune, nu mai aduce după sine nici o răsplată. Nu mai e virtualitate, ci realitate. Talentul nu mai fascinează, nu mai aprinde imaginația celor cari asistau la creșterea prezumțioasă a vârstei; el nu mai organizează nici o sărbătoare a tinereții și a nădejdilor de primăvară. Talentul este acum trudă, turburare, singurătate.

Intâmpinat cu fast, cu entuziasm și lumină vastă, a fost el atunci, când ni se cerea să-l dovedim, la concursul „Tinerimei Române". Tot ce poate fi simțământ al solidarității de generație, efort de a exprima cât mai mult din sufletul autohton, a avut momentul său sărbătoresc atunci când toți cei selectați s'au strâns într'o singură unitate cu valoare de simbol național. Tinerimea Română este unitatea simbolică prin care, ca printr'un inel de foc, am trecut mai toți, păstrând din clipele ei festive, angajamentul tacit către noi înșine de a ne socoti mereu tineri și mereu concurenți! Ne costă însă atât de scump jindul de a fi tineri, datoria de a fi concurenți! Dar ceremonialul național se repetă în fiecare an, sensurile ni se păstrează în conștiințe, treze, n'am putea uita. Cea mai frumoasă organizare românească, spre creație și spiritualitate, ne deschide larg, și fără voe sufletele. Ne sgudue, ne premenește. Ne dă o conștiință de neam mai durabilă. Suntem desigur, atât de diferiți de acești elevi și eleve care împânzesc Capitala, în număr de aproape 10.000! Ce sunt ei acum, am fost însă și noi. Ceea ce suntem noi, vor fi și ei. Asupra lor plutește harul simbolului, care e permanent, și nu se stinge, de la generație, la generație. Aceasta trebue să știm, și pe cât e cu putință, să ne tragem de aici tăria. Căci tinerețea nu este a generațiilor, ci a simbolului de tinerețe. Ea este ceea ce e viu, permanent și ceea ce se poate transmite. Tinerețea este o stare a neamului. Pentru poporul nostru este o stare lucidă, de încordare morală și creatoare. Ea este un elan, și colectiv și individual. De aceea firul trebue înodat cu aceste momente de primă sărbătoare a meritelor, recunoscute într'o atmosferă de puritate, în adolescență. Și să recunoaștem că, dacă nu mai avem funcția abstractă de purtători ai simbolului, de „tinerime română", o avem pe aceea concretă și prezentă, a tinereții creatoare a neamului. Și să ne răbdăm menirea, de creatori singuratici, ca pomii care nu mai au nimic din podoaba florilor, ci poartă doar povara roadelor de-alungul anotimpului.

CRONICA LITERARĂ

de CONSTANTIN FANTANERU

ROMULUS SEIŞANU: Aventuroasa viaţă a lui Despot Vodă („Ciornei" 1938)

MIHAIL NEGRU: Părinţi şi copii din zilele noastre

(Roman, „Cugetarea", 1938)

Am regretat că romanul d-lui Romulus Seişanu: *Aventuroasa viaţă a lui Despot Vodă* este prea scurt. Cartea nu are propriu zis un cusur că se întinde numai pe 287 de pagini, deoarece între materialul istoric şi gândirea autorului domneşte un frumos echilibru de construcţie. Dar pentru calitatea interesului pe care ni-l deslănţue, pentru imaginaţia care se luminează retrospectiv, pe mai multe planuri, aceste pagini nu ajung. Talentul d-lui Seişanu, îndemânarea cu care a selectat materialul, numeroasele limpeziri deschise în perspectiva istoriei, interpretarea culturii, a destinului eroilor şi a nea-

ROMULUS SEIŞANU

murilor, ne fac să ne gândim mai de grabă la o vastă frescă epică a vieţii Europei în momentul de trecere de la veacul de mijloc, la lumea modernă. A fost atunci un moment de criză, de profundă cercetare a conştiinţei, din care s'u născut reforma religioasă, individualismul protestant, ideea de libertate, de autonomie morală, şi în urma căruia umanismul a început să se destrame în ceea ce se chiamă ideologie, cultură, etc., etc. Iacob Vasilico, marchizul de Samos, Voevod al Moldovei este o personalitate remarcabilă înainte de orice prin aceea că şi-a făcut din învăţătura umană, unelte personale, practice spre a reuşi în viaţa lui cotidiană şi spre a-şi croi o biografie cât mai pompoasă. Ca tip aparţine *Renaşterii,* dar ca dinamism, ca aplicaţie în real, ca simţământ al socialului, ca năzuinţă de a modifica, de a face reforme şi de a organiza, este un personagiu al vremurilor noastre, care vede limpede, peste prolixitatea lucrurilor, simplificându-le. Interesant, brav, instruit, cu afinitate sinceră pentru nobleţe, cu dexteritate structurală de a-şi deschide drum spre culmile societăţii, unde îşi merită locul, Iacob Vasilico este un erou inteligent şi simpatic, — ceea ce reiese satisfăcător din intenţia autorului de a ni-l înfăţişa astfel. Primele pagini ale cărţii ni-l arată student în medicină, la Montpellier; apoi soţ al frumoasei Gilette d'André, cavaler aprig în armata lui Henri II, regele Franţei, la asediul Metzului, partizan şi misionar al reformei, refugiat în Germania, luptător pentru împăratul Carol V, conte palatin şi profesor universitar în Germania, curtean al ducelui Albrecht al Prusiei, oaspete al lui Alexandru Lăpuşneanu, la mânăstirea Slatina, conspirator în fruntea boerilor moldoveni refugiaţi în Polonia, în fine domnitor al Moldovei, cu planuri reformatoare, cu idei magnifice de a strânge într'un singur stat tot neamul latin din răsărit. A fost altceva decât un aventurier de rând, şi cartea d-lui Seişanu ţinteşte să ne smulgă o consideraţie aparte pentru „cel dintâiu dintre domnii ţărilor noastre, care a urmărit înfăptuirea unirei tuturor Românilor".

Dar aceasta nu este o pledoarie. Nu întâlnim nic un fel de argumentaţie pe nici o pagină, ci numai o discreţie artistică ce ar putea părea prea mare pentru un roman istoric. Pe autor îl preocupă grija de exactitudine. Povesteşte atent, cu material documentar şi de culoare locală, îşi struneşte imaginaţia romanescă după îngăduinţa probelor, a textelor scrise, a mărturiilor.

Personagiul evoluiază după cum se întorceau feţele istoriei de atunci; nu era mai puţin galant, mai puţin instruit şi strălucitor decât vreun cărturar tânăr francez admis în cercul lui Ronsard şi nu avea mai mică pregătire intelectuală decât profesorii dela universităţile germane, preocupaţi de problema *„quadraturii cercului".* Urmărită în adâncime, linia de viaţă parcursă de Iacob Eraclide Despotul este pasională. Treptele ei de ascensiune sunt determinate de neastâmpărul spiritului, de setea de noutate şi întrecere, de nevoia desfăşurărilor somptuoase în istorie. Gustul istoriei captivează, faustic.

Pe eroul care îşi croeşte drum revoluţionar prin ea, istoria îl orbeşte. Pe comentatorii de mai târziu, pe înduioşaţii de fapte revolute, ea îi întristează, le deschide o perspectivă vibrantă înapoi, plină de dragoste şi farmec. Incercăm să păşim prin epoci îndărăt, pe dâre de pasiune, pe făgaşuri de spiritualitate, ne trudim să înviem figuri exemplare, ca spre a le smulge secrete, ca spre a le cerşi o iniţiere.

Iată pentru ce am regretat că romanul d-lui Seişanu este prea scurt. Ne ţine prea puţină vreme sub o boltă fremătătoare de taine, de şoapte şi sensuri, pe unde circulă personagii, se încrucişează umbre după care am vrea să ne ţinem pas cu pas, mai multă vreme, până să intrăm în tovărăşia lor intimă. Dar făclia magică după care ne călăuzim, se mistue repede şi deabia mai păstrăm în pupile defilările fantomelor.

Din romanul lui Iacob Vasilico marchizul de Samos, scris de d. Seişanu doar 55 de pagini cuprind viaţa eroului petrecută în Moldova. Când a ajuns aici, era un tânăr bărbat de 38 de ani, stăpân al maturităţii sale, dar mai ales al experienţei de viaţă europenească, străbătută fructuos, în adâncime. Din Moldova n'a mai putut ieşi. A sfârşit după trei ani de domnie, printr'o moarte la care probabil el se aştepta, când s'a gândit să procedeze cu poporul moldovenesc, cum procedase Francisc I, cu supuşii săi francezi. Din Moldova, Despot Vodă n'a înţeles tradiţia, religiozitatea ortodoxă, ritmul evoluţiei, tihna boerilor, calitatea pământului, timbrul emoţional al sufletelor. Adevărul latinităţii noastre, era o idee abstractă, ca şi ideea de naţiune, ca şi aceea de cultură laică, academică; prin aceste argumente, spiritul modern al domnitorului străin, a vrut să cuerească poporul, să-l stăpânească, să se facă iubit. N'a înţeles structura răsăriteană ortodoxă a neamului şi a venit în conflict cu el. A murit meschin, lovit în cap, dezarmat, ca un nevrednic. După el n'a rămas decât un omagial punct de întrebare pe fila istoriei: cine a fost, de unde a venit, ce a vrut, ce a isbutit?

Din opera d-lui Romulus Seişanu reţinem că viaţa misterioasei figuri merită o permanentă atenţie şi că prăbuşirea pe meleagurile noastre s'o luăm ca punct de plecare pentru o investigaţie abundentă îndărăt în istoria Europei din secolul al XVI-lea.

●

Am citit un roman cumpătat, scris blajin, după o teză urmărită minuţios, până la ultima pagină. Ne-am dus cu gândul la moraliştii literaturii, la acei autori cari au clară în minte scara virtuţilor, care cunosc metehnele inşilor în societate, şi ştiu locul suferinţei şi al bucuriei.

Acest roman de înţelepciune şi pedagogie socială se chiamă *„Părinţi şi copii din zilele noastre"* şi autorul e d. Mihail Negru. Drama se petrece în zilele noastre, cu moravuri şi personagii din burghezia începătoare. Iancu Tătarcea este funcţionar modest în preajma pensionării.

Dorina Tătarcea nu e nici soţie, nici mamă ideală. Nu ştie să crească copiii, iar din viaţa soţului blajin şi om de omenie, face infern. *Mary,* fata care trebue să se mărite, duce un trai frivol, stimulată de voinţa de mărire a mamei; pe studentul îndrăgostit, Pădureanu, îl tolerează vag, din resemnarea de a-l avea de soţ, în lipsa altuia de mai netă suprafaţă socială.

Din aceeaş stofă cu *Mary* este şi *Vassy,* liceanul sportiv şi nestudios, permanent în conflict cu profesorii, cu familia, cu disciplina vârstei. Dezordinea, mediocritatea, risipa, lipsa de înţelepciune şi frumuseţe morală din familie, o îndură numai Iancu Tătarcea, tatăl, singurul care câştigă bani şi-i aduce în casă, spre a fi cheltuiţi fără să mulţumească pe nimeni. Vina prin urmare în acest *rău* model de familie o poartă mama, care nu posedă virtuţile trebuincioase situaţiei ei sociale, nu este modestă, înţeleaptă, paşnică, iubitoare; nu-şi cruţă soţul, nu dă o bună creştere copiilor.

In această familie, în care suferinţa se cuibărise nu atât din pricina sărăciei, cât din lipsa bunei înţelegeri şi a mediocrităţii morale, se întâmplă un eveniment deasemeni caracteristic vremurilor noastre. Dorina Tătarcea câştigă la loterie suma de trei milioane. Cum era şi de aşteptat, în casă are loc o revoluţie. Caracterul vicios al mamei, va duce la catastrofă. In primul rând este alungat logodnicul sărac, studentul Pădureanu. Mary Tătarcea, fiică de milionari, va contracta de acum un mariaj din lumea bună. In acest sens se schimbă şi ritmul vieţii de familie. Se comandă mobilă nouă, se va înălţa un etaj la casă; se cumpără mătăsuri, blănuri, rochii, se dau banchete; Iancu Tătarcea este silit să demisioneze, de soţia sa, care nu vrea să mai aibă soţ un biet funcţionar. Evenimentele se precipită însă. Printre invitaţii din seara Anului Nou. Dorina Tătarcea se mândreşte de a avea şi doi tineri din „lumea mare", un petrolist şi secretarul său. Aceştia sunt în fond nişte excroci care fură un milion jumătate şi dispar.

MIHAIL NEGRU

Liceanul Vassy ia —deasemeni o sumă de bani de unde văzuse că-i ascunsese mama sa şi, în tovărăşia altor doi camarazi de şcoală, porneşte la Constanţa, spre a se îmbarca spre Constantinopole. In curând, familia Tătarcea se ruinează. Să nu cadă într'o mizerie mai grea decât cea precedentă câştigului, o ajută studentul Pădureanu, prin sprijinul unei rude avocat. Tânărul uitase ofensa şi se întoarce spre a-şi mărturisi mai departe iubirea. Acum *Mary* pocăită îl va accepta. După întoarecerea lui Vassy scos din mâinile poliţiei, Dorina Tătarcea însăşi îşi schimbă felul de a vedea. Se îmbunează, evenimentele i-au educat sufletul.

Devine mamă bună şi soţie bună. Tihna nu se instalează însă în familia Tătarcea fără jertfe. Căsătoria dintre Mary şi Pădureanu nu se va face imediat, din pricina unui doliu: Iancu Tătarcea a murit, pe urma atâtor emoţii, de care sufletul său merita să fie scutit.

De familie urmează să aibă grijă Vintilă Tătarcea, profesorul pensionar de la Buzău, scriitorul de cărţi pentru copii, un personagiu foarte simpatic al romanului...

Acesta este conţinutul cărţii d-lui Mihail Negru: *Părinţi şi Copii din zilele noastre.* Pe un astfel de gen de roman, d. Negru este singur stăpân. D-sa mai gândeşte astăzi un rol moralizator al literaturii, un efect direct educativ, prin întrebuinţarea personagiilor drept idei şi argumente.

Intr'adevăr, opera d-lui Mihail Negru posedă o forţă reală. Autorul crede în triumful binelui, al optimismului social, al bunului exemplu. D-sa urmăreşte să ne arate cum viţiile se şterg, iar virtuţile renasc şi cum în mijlocul vieţii sufletele se schimbă, datorită de multe ori întâmplării, nu însă fără o regulă intimă a progresului moral.

AUTORI ŞI IDEI

Despre revistele ardelene

(URMARE DIN N-RUL TRECUT)

de VICTOR PAPILIAN

In opoziţie cu aceste două autentice reviste autohtone, vreau să menţionez şi *„Provincia literară"* dela Sibiu. Scrisă de autori veniţi din vechea ţară ea a accentuat primatul esteticului. Plină de vervă, de humor, adeseori polemic scrisă, această revistă n'a avut aderenţe suficiente cu realitatea ardeleană, deşi între colaboratorii ei se găsesc, repet, autori de foarte mare talent, cum e de pildă Paul Constant, scriitor nu îndeajuns de preţuit nici în Ardeal şi nici în vechea ţară. Citez un pasagiu dintr'un articol de fond al revistei *Provincia literară:* „Flagelaţi de mizeria economică şi stârcoşiţi în carapacea rudimentarelor nevoi de calamităţile timpului, lăsăm să ne scape, prin supapa minţii, fumul de umanitate ce dadea un nimb magnitic, dominând făptura noastră cu umile origini simieşti. Ţinem să umblăm iar în patru labe mugind după hrană şi prăsilă în desişul încâlcit şi neguros al ignoranţei".

Şi mai departe, ofensivul autor continuă: „Totuşi nu ezităm, drumul ne este deschis, orizonturile ne aşteaptă. Avem destulă energie. Provincia a fost şi va fi pepiniera talentelor reale, a energiilor constructive".

Şi acum pentru edificare, dăm cuvântul de ordine unei reviste autentic ardelene: *Blajul.* „Pornim la drum! Credinţa în Dumnezeu şi dragostea de neam ne vor lumina paşii. Troiţele dela răscruci ne vor feri de mocirlă şi bălării. Vom dărui tiparului gândurile noastre, presărând printre ele nestimate vechi din biblioteci şi arhive".

Şi într'adevăr, din colecţia revistei se revarsă, ca din bibliotecile celebre ale acestui oraş, un parfum de cucernicie pentru românism şi creştinătate. Aci găsim, alături de proza lui Agârbiceanu, lucrările unora dintre cei mai talentaţi scritori ardeleni: proza lui Pavel Dan şi poezia lui Radu Brateş. Iată o mostră din poezia lui Radu Brateş, intitulată „Invierea în sat":

Doamne, copii stâng clăbuci de lumină
Şi rotunjesc din creştet semne mari.
In zori de zi, de se poartă bine,
tata-i va cinsti cu crăiţari
Şi mama c'un ou roşu.

Poezie caldă, de o perfectă puritate, legată de pământul ţării prin notaţia precisă a tradiţiei, legată de spiritualitatea oraşului prin gandul smerit al închinării.

Una din cele mai interesante reviste ardelene a fost mica, dar foarte simpatica revistă intitulată: *Abecedar,* apărută la Brad, oraş ascuns între munţi, cu o populaţie cam de zece mii de locuitori, dar, ca toată populaţia de munte, energică, voluntară şi hotărîtă. Pitorescul regiunii se traduce prin notaţiuni de extremă gingăşie, ca de pildă: „In cadrele acestui Abecedar, o să vă aduc, domnule cetitor, săptămânal, o icoană, un vers, o ideie. Vreau să desprind spiritul din angajamentul lui cotidian numai pentru o clipă, numai pentru două bătăi de pleoape să-i smălţuesc forma cu ceva proaspăt şi nou. E ca şi când cineva s'ar opri din mers în drum, să prindă la butonieră o floare.

Sau versuri robuste, lipsite de orice declamaţie, cântând sufletul îndelung răbdător al Moţului, la fel cu pietrele munţilor, dar plin de lumină şi cer, ca în versurile lui Cotruş:

„Cu faţa arsă de soare şi slabă,
Ca muntele el n'are nicio grabă.
In ochii vineţi azurul îl poartă
Din uliţi în uliţi, din poartă în poartă.
Se pierde printre oameni, flămând,
Cu al Detunatei cer în gând".

Aci găsim alături de Emil Giurgiuca, pe celălalt conducător, Boldea, mort tânăr, poet delicat, izolat în aceste văgăuni ale munţilor şi, în suferinţa sa, evadând cu versul în vieaţa larg deschisă de dincolo de munţi şi suferinţă.

„Vreau razele de soare să'nfigă rădăcină
Şi inima-mi în lanuri să pâlpâie un mac.
Fecioarele de-omăt cu vineţi ochi de lac
Din flacăra-i s'aprindă surâsuri de lumină".

La Abecedar şi-au dat întâlnire cei mai de seamă poeţi şi prozatori tineri ai Ardealului: Jebeleanu, Şicloveanu, Pavel Dan, Grigore Popa. Acest din urmă, poet şi eseist remarcabil, se revoltă împotriva „regionalismului politic hotărnicit de ambiţii individuale, admirabil anacronism pentru ochiul abil al scrutatorului de realităţi actuale". „Acest regionalism va lipsi din steaua fulgurantă a generaţiei mele", spune Grigore Popa. Şi mai departe: „Vreau să vestim prin glas de tulnice, prăbuşirea zidurilor mucegăite".

Revista Abecedar, după o durată de câţiva ani, s'a mutat la Turda, încăpând pe mâinile harnicului şi priceputului Teodor Mureşanu, librar, tipograf, editor şi apreciat om de litere. Aci apare cu numele de *Pagini literare* în format mărit, adăpostind în afară de scriitorii iniţiatori ai Abecedarului şi pe alţi mulţi, printre care cităm pe Anderco, Olga Caba şi Yvonne Rosignon, şi dominând o mare perspectivă literară prin ochiul foarte vigilent al criticului Romulus Demetrescu.

In Mediaş, subt privirea orgoiioasă, adeseori dusă până la dispreţ pentru tot ce este românesc, a concetăţenilor saşi, doi tineri, Mihail Axente şi George Popa, unul modest funcţionar şi celălalt învăţător, se încumetă, cu sacrificii nebănuite de directorii şi colaboratorii revistelor din Capitală, să înfrunte presiunea unei culturi cu tradiţii milenare, editând revista *Lanuri.* Este, în lucrare domnilor Mihail Axente şi George Popa, o atitudine eroică. Aci găsim poezia a doi dintre cei mai talentaţi poeţi ardeleni: George Popa şi Copilul Cheatră. George Popa e mereu preocupat în poezia sa de peisagiul ţării româneşti trecut în mit şi legendă. Este un meşter iscusit. Desemnul lui poetic este sigur, fără ostentativ dor de inovaţie. George Popa este un poet de concepţie largă, din care se revarsă un vers cinstit, fără nici un artificiu, fără nici o contrafacere. Citez una dintre cele mai frumoase poeme ale tânărului artist: „Manole vorbeşte zărilor..."

„Dar ce se vede? Norodul s'a dus
Şi am rămas pe mânăstire sus.
Tot norodul s'a întors spre cămin
Şi am rămas singur şi străin,
Aici, lângă pasari, lângă doinele vântului,
Departe de ţara pământului.

Imprumută-mi, pasăre, aripa ta!
Pentru funie, razele, stea!
Apropiaţi-vă, munţi,
Să vă calc cu piciorul pe frunţi.
Sau mai bine, legendă, scrie-mă'n vers,
Să rămân de-apururi neşters!"

Copilul Cheatră e Moţ. Versul lui e pe potriva peisagiului Munţilor Apuseni, tare ca bolovanul de cremene şi totuşi duios ca adierea vântuleţului prin cetina brazilor.

„Tată, munţii şui au îmbrăcat sarică de aramă.
N'auzi cum iară, ceterele, ceterii te cheamă?
Pădurile au ruginit cu toamna în tulee
Şi cineva a zugrăvit în frunzară, ospăţi de curcubee.
In padină şi-au facut culcuş nişte ciute de iască,
Miorile noastre iarba de ceară nu vreau s'o mai pască.
Astăzi am cioplit un tulnic Savetii, să-l aibă pentru muntele Găinii.
. . . . . .
Mama-i tot cu grijă, mereu se uită'n calendar,
Şi Lisandru-i cere într'una bănuţi pentru abecedar".

Cu revista *Gând românesc* ne urcăm la Cluj. E caracteristic faptul că la Cluj, capitala Ardealului, centru universitar cu mare activitate ştiinţifică în toate domeniile, o revistă literară a apărut mai târziu ca în celelalte ţinuturi ardelene. Abia la 15 ani dela unire, după diferite încercări de publicaţiuni nereuşite, ia naştere o revistă care să dureze şi azi. Ea a apărut într'o perioadă de desmeticire. Găsesc un pasagiu caracteristic într'un articol al domnului Ion Chinezu: „Vom spune ceea ce se vede la tot pasul, chiar dacă un amor propriu rău inspirat aruncă un val de complezenţă peste adevărul puţin comod: Ardealul a fost neglijat, părăsit, trădat de noi Ardelenii. Vorbesc de Ardealul adevărat şi nu de Ardealul aparenţelor sgomotoase, a căror vieaţă ţine exact până se îngălbeneşte un afiş".

Care a fost scopul propus de această devistă? Răspunde tot domnul Chinezu: „Să mobilizeze toate energiile bune ale Ardealului, să ţină mereu la suprafaţă complexul de proble-

(Sfârşitul în pag. 5-a)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SARDINIA
în legendele poporului ei

de ALEXANDRU MARCU

Plecat din Marsilia într'o lungă excursie prin Orient, la 20 Mai 1832, Lamartine ajungea pe coastele Sardiniei abia după două luni de navigaţie cu corabia, de-a lungul Mediteranei. Şi însemna, la 17 Iulie, în carnetul său: „...Coborîm pe ţărm, în fundul unui golf. Ţărmul mărgineşte un câmp sterp şi băltos. Nisip alb, brusturi mari, ici colo tufe de un arbust cu scoarţa palidă, cenuşie, cu frunzele ca de cedru; nori de cai sălbatici, păscând liberi prin aceste buruieni, care vin în galop să ne recunoască şi să adulmece înspre noi, iar pe urmă o rup de fugă nechezând, ca un stol de corbi, la o poştă; munţi suri, pleşuvi, doar cu pete-pete de verdeaţă pitică, pe poale; un cer african peste aceste culmi arse de soare ,o vastă tăcere peste toate aceste câmpuri; privelişte de pustiu şi singurătate: iată scena; şapte-opt oameni frumoşi la înfăţişare ,cu fruntea mare, ochiul semeţ şi sălbatec, mai mult goi, îmbrăcaţi ca

Castel Sardo — Elefantul, văzut din faţă

vai de ei în nişte zdrenţe de uniforme, înarmaţi cu lungi carabine şi ţinând în cealaltă mână trestii cu care să ia scrisorile noastre, ori ca să ne întindă ce au de oferit, iată factorii. Răspund la întrebările lor în dialect napolitan stricat...; devin politicoşi, îndatoritori, după ce-au fost insolenţi şi poruncitori; le cumpăr un berbec, pe care îl înjunghie pe malul mării; scapără din amnar, smulg câteva crengi verzi din tufa de pe ţărm, aprind un foc şi trec scrisorile noastre, muiate în apa mării, prin fumul acelui foc, mai înainte să le-atingă....; apoi ,scoţând din barcă un coş cât toate zilele de mare cu scoici, **frutti di mare,** ni le oferă, fără să primească nici un ban".

Trece un secol. In volumul său cu notaţii de călătorie despre **Mare şi Sardinia,** scriitorul anglo-saxon, idolatrizat în anii din urmă pentru o anumită Literatură, Lawrence, surprindea în Cagliari, capitala insulei, aspecte rustice aproape identice cu acelea însemnate de romanticul francez: „...Văd mulţi ţărani pe stradă, şi ţărance, în costumul lor mai degrabă obişnuit: îmbrăcate în corsete strâmte şi fuste înfoiate, de in ţesut cu mâna, ori de bumbac grosolan. Cel mai frumos este cu dungi albastru închis şi roşii, alternate, aşa că albastrul se strânge la brâu într'o singură culoare, în vreme ce miriadele de cute ascund tot roşul trandafiriu. Dar când umblă ţăranca cu fusta înfoiată, atunci roşul fâlfâie între o cută şi alta: parc'ar fi o pasăre, care-şi întinde culorile din aripă... Sunt ochi fascinanţi şi negri în

Ţărancă

Sicilia, scânteetori, mari, cu o semeaţă pată de lumină şi o ciudată rotire, cu gene lungi: fără 'ndoială ochii Greciei străvechi. Dar în Sardinia se văd ochi de molatecă şi palidă obscuritate, catifelaţi... Le scrutezi sclipirea o clipă, cât ţine privirea. Dar fără să fii în stare să pătrunzi în realitatea lor... Adesea Velasquez, adesea Goya ne dau un facsimil al acestor ochi mari, negri, fără lumină. Ii umbresc şuviţe de păr ondulat, negru, moale ca o blană".

Doi scriitori atât de feluriţi ca sensibilitate, dar aceeaşi viziune, romantică, despre Sardinia, insula din Mediterana răspântiei dintre Italici, Gali şi Iberi, pe care îşi poate propune cineva s'o înfăţişeze, prin legendele poporului ei. Un popor insular, cu tradiţii care coboară în straturile preistorice; cu viaţă rustică, primitivă, asemenea vieţii poporului nostru, cu toată depărtarea şi varietatea de înrîuriri îndurate dela stăpânitori, dintre care Spaniolii s'au arătat cei mai norocoşi. Costume naţionale; femei cu salbe; dansuri naţionale; hora; superstiţii—ca aceea dela joc, pe care nimeni n'o poate lămuri, dar toţi o păstrează: un flăcău se aruncă la pământ, în mijlocul jucătorilor, care încremenesc de spaimă: de spaima „fiarei". Ce este? Nimeni nu ştie. Dar toţi încremenesc, în toiul jocului ,cu strigături şi cântece improvizate de poeţi neştiutori de carte. Superstiţii şi legende. Seara, la tors lână, la clacă. Glume, poveşti şi legende apucate din bătrâni ,spuse la gura vetrei din mijlocul casei (o singură încăpere), stând pe laviţa („bancu") înflorită cu desenuri şi cioplituri, pe care acelaş vârf de cuţit le-a scobit pe vremea străbunilor Fenicieni. **Contos de foghile,** poveşti de vatră, iar gura cuptorului în care coace pâinea casei, este joasă: ca să îngenunche mama, când oficiază la acest altar domestic. De mii de ani. Pentru gospodarul ei: cu înfăţişare dârză, aspră, încruntată; bun la suflet însă. Totdeauna cu puşca de-a spinare şi cuţitul la brâu, în teaca de piele. Imbrăcat în negru, cu fes de lână pe cap, cu iţari albi şi cizme; căci, la drum ,e totdeauna călare, pe căluţul lui, bun de goană ca fraţii lui din pustiul Africei, dibaci la dibuit cu copita malul prăpastiei, în stare să gonească poşte, fără pic de apă, prin ponoarele de zgură vulcanică ale Insulei care l-a văzut născându-se, sălbatec, mii de ani în urmă. Ţăranul sard — ca toţi munteni — dă bună ziua pe drum, chiar când nu cunoaşte călătorul. Fie că-l întâlneşte prin pădurile de portocali din malul mării, sau printre colibele de cărbunari — ca în Corsica de peste apă — prin grădinile din preajma târgului Iglesias, în care se adună ştiutorii acestor părţi, să audă cele mai măiestre privighetori cântăreţe, dintre privighetorile lumii. De căluţul lui, cerdinciosul „cavallino sardo", acest ţăran nu se desparte niciodată. Ii ştie preţul. A auzit că sora regelui Ludovic XVI, când i s'a adus în dar unul, şi-a luat dela gât salba de mărgăritare şi a petrecut-o pe sub coama corbie a căluţului, socotind acel gât mai vrednic de podoabă. Căci este cel mai bun prieten al acestui necăjit om, ţăranul din Sardinia. Ars de secetă, mâncat de friguri, înnecat de şuvoaiele munţilor sterpi, făcându-şi pe alocuri case din mormintele romane săpate în coasta mării, sau între pietrele ciclopice, rămase ca o enigmă a Istoriei până azi, sub denumirea de Nuraghe. Ducându-şi zilele cu păstoritul, cu vitele, cu holdele—pe unde sunt—cu vânatul de sălbăticiuni, ori de păsări. Cu vânatul, cu păstoritul ,cu legendele din bătrâni. Şi cu evlavia din sufletul acestui popor primitiv, atât de aproape, din acest punct de vedere, celorlalţi insulari, Sicilienii. Sanctuare, hramuri şi procesiuni, ca aceea, vestită, dela Arminden, în cinstea Sfântului Efisio. Prin târguri, desigur, multă înrîurire, ca moravuri, adusă de Spanioli: dela şalul negru al femeilor, la acel „don" care însoţeşte orice nume şi, mai ales, la dragostea „dela zăbrele", ca în rossinianul „Bărbier din Sevilla", observa odată romanciera sardă Mundula, cu Rosina la fereastră ,după gratii şi cu Almaviva în piaţeta solitară. Afară, drumuri întinse, acum cu faţa netedă de asfalt; dar fără ţipenie de om; pe alocurea nici o vietate. Ca în Corsica.

Din loc în loc, câte-o piele de şarpe năpârlit; miros tare de măceş crăpat; miros de piatră arsă; de măslin despicat în arşiţă. Pe drum, nimeni. Zi de lucru. Oamenii pe uliţă, în târg. Cu puşca'n spate, în faţa caselor de piatră, cu bolovanii netencuiţi, ca Nuraghele milenare. Nimeni pe drumurile albe, depănate între văile şi munţii avântaţi în cer din inima Insulei, prin plaiurile cu flori şi roiuri de ulii. Nimeni prin părţile Graziei Deledda. Prin coclaure cercetate numai de nori, în treacăt, sate cuibărite pe coastă. Sunt casele cu legende, la care vin păstorii de două ori pe an, să vândă roţile de caş neafumat, pe carne uscată în hornuri. Şi să povestească nepoţilor, pe laviţa dela gura vetrii, o poveste pe care s'au tot ferit s'o spună. Le dă ghes frica de moarte. O poveste cu Adam, cu draci şi îngeri, cu Maica Domnului şi Lusbè, Lucifer, Luzbèl al Spaniolilor.

Orice colţ de stâncă, orice mal de mare cu legenda lui. Aşa cum a izbutit să le culeagă din gura poporului ei, de curând, scriitoarea Gemina Fernando, după ce filologul Bottiglioni dăduse, încă din 1922, o culegere de texte în grafie fonetică, ale aceloraşi legende.

Legende după care culegătorii umblă ani de zile; căci ţăranul de acolo, neîncrezător, temător de luare 'n râs, nu le spune decât alor lui. Sunt legate şi de acele castele feudale, azi căzute în ruină, pe care le-a ilustrat acum cinci ani Raspi, în monografia din colecţia „Sardegna artistica", editată de Casa „Le Nuraghe" din Cagliari, bogată în tot felul de opere menite să pună în valoare, sub toate aspectele, viaţa locală. De aceea o semnalez, precum semnalez, pentru folklorişti, dacă nu pentru alţii, cartea de călătorie în Sardinia, scrisă în limba franceză acum un secol şi ceva, de Alberto Ferrero della Marmora ,alături de cărţile similare, ale unui Valéry sau Vuillier.

Legende sarde. A focului şi a vieţii; a Judecăţii lui Dumnezeu; legenda caprei; a golfului cu portocali; a sângelui calicilor; a peşterii cu vipera; a golfului cu îngeri; a fântânii călugărului; a Sfântului Gheorghe meşter zidar; a podului dracului; a uriaşilor; a cucuvaiei. Aceea pe care o vom citi împreună, „Legenda golfului cu îngeri", spre a ne da mai bine seama, nemijlocit, de frumuseţea legendelor Sardiniei, socotite drept expresie autentică a sufletului poporului său.

Mormântul lui Garibaldi

„Când a ieşit din fundu' mării, proaspătă şi nouă, cea ţară căreia-i zice azi Sardinia, îngerii din naltu' cerurilor priveau. Era mândră, pusă între mare şi văzduh, ca mărgăritaru' în cutia lui. In partea cea mai despre miază-zi, unde-o aurea soarele cu cele mai arzătoare din razele lui, făcea un mare arc în chip de lună, care parcă ar fi vrut să închidă într'o nesfârşită îmbrăţişare lumina cea mai albastră a tuturor mărilor. Vrăjite erau malurile, neîntinate apele, iară ceru' deasupră-le, scânteia. S'au dus îngerii la Domnu', care cu mâna lui cea puternică scosese din genune atare minunăţie; şi s'au rugat de El:

— „Doamne, Tu, care-ai vrut să faci minunea asta de pământ şi ape, astă frumuseţe de mare mai frumoasă ca toate mările ,lasă-ne s'o păzim de orice vijelii, de orice rău ar coborî de sus, ori ar izbucni din adânc. Doamne, dacă te 'nvoieşti, o s'o păzim la cele două vârfuri şi n'o să le dăm voie balaurilor de apă, nici vârtejurilor primejdioase, să pătrundă 'n golf; o să-l păzim de sus şi n'o să dăm voie păsării de pradă să se lase asupra pescăruşului alb, nici asupra paşnicelor animale care'mpânzesc coasta. Iar când făptura Ta cea mai îndrăgită, omul, va pune stăpânire pe această arcuitură de uscat şi va înălţa cetăţile sale pe pământ şi va avânta corăbiile sale pe mare, noi vom veghea asupră-i. Dacă ne dai Tu voie, Doamne.

„Dumnezeu a zâmbit la îngerii îndrăgostiţi şi le-a făcut pe placu' inimii lor de îngeri.

„Atunci s'au dat jos, stoluri-stoluri' făpturile cereşti, punând stăpânire pe minunea aceea de colţ de mare.

„Iar când Dumnezeu l-a trimes pe om să locuiască pământul neprihănit, proaspăt încă de sărutarea cea albastră a mării, îngerii l-au dus de mână.

„Infloresc cetăţile, se leagă prietenii cu seminţiile îndepărtate. Pluta necioplită nu mai brăzdează o palmă de mare, ci i-a luat locu' pânza sprintenă care zboară pe val, zdravăna corabie cu trei rânduri de lopeţi, care nu se teme de bătălie: cele dintâi corăbii de pe lume. Golfu' e plin de ele, de pare o cetate plutitoare pe drumuri albastre: vin de departe ,din marginea zării, adeseori se duc în altă parte; da' dacă le ia pe neştiute furtuna în apropierea golfului, schimbă roata cârmei şi se îndreaptă într'acolo, ca la un adăpost neîndoielnic. Toţi ştiu că golfu' e ocrotit de îngeri şi că ei, în ţara lor, nu vor nenorociri. Corăbierii din toată lumea nu-i mai zic decât Golfu' Ingerilor. Este oare alt nume mai frumos ?

„Impieliţatu' însă, care din vremea vremilor îşi rodea ghiarele de ciudă pe îngeri, în fundu' genunelor negre,a vrut să pună mâna pe acea seninătate albastră I-a chemat la sine pe dracii săi cei mai zdraveni ,pe cei mai meşteri, pe cei mai îndrăzneţi, mai afurisiţi şi, încălecând dintr'o săritură pe calu' lui cel blestemat ,s'a pornit la bătălie împotriva îngerilor.

„S'a năpustit în colţu'acela de mare cu un bubuit îngrozitor: ceru' s'a întunecat de răsuflarea lor ciumată, apele au bolborosit din adâncuri, fulgere şi săgeţi au brăzdat văzduhu' zbătut de uriaşele lor aripi de piele argăsită, iar pământu' s'a cutremurat, zguduit de tropăitu' cailor Dracului.

„De pe corăbii se învolburau la slăvi ţipete ,rugăminţi şi rugăciuni; vâslele şi cârmele ,supte în vârtej de vântu' Iadului, se desprindeau de la locu' lor şi cădeau în apa care era toată parcă o căldare uriaşă de smoală în crop; pânzele se umflau, în vreme ce bietele corăbii, rămase fără cârmă, goneau duse de valuri, izbindu-se între ele; săreau în ţăndări pe care marea, balaur nesăţios, le înghiţea mereu-mereu.

„Putea îngădui însă Dumnezeu izbânda duhurilor rele împotriva îngerilor Săi?

— „Doamne, Doamne ,cum de laşi să se facă atâta măcel de omenire? Doamne, Doamne, nu ne vei da Tu un chip să ne apărăm? — strigau îngerii, luaţi pe neaşteptate; căci,dacă se gândiseră să apere colţu' lor de mare împotriva balaurilor şi a vijeliilor, n'ar fi crezut vreodată că semeţia Dracului să se 'ncumete a voi să pună stăpânire pe un colţ de Raiu.

— „Luptaţi-vă ,de vreme ce se războieşte cu voi — răspunse Dumnezeu.

„Atunci s'a început pe apă cea mai cruntă bătălie din câte s'au dat cândva între Bine şi Rău. Cu o lovitură de aripă îngerii îi dădeau la fund pe draci; da' ei veneau iar înnot şi acu' plesneau din cozi ca din harapnic, căutând să 'nşface 'n şfichiuri gâtu' îngerilor; acu' luau în coarne o corabie şi dădeau cu ea de-a dura pe valuri; îngerii fulgerau cu mâini de lumină, aceia vărsau flăcări şi dădeau foc luntrilor care mai pluteau pe faţa apei; îngerii buciumau din trâmbiţe, dracii nechezau, arătându-şi colţii gata să sfarme pietre de moară. Iar izbânda părea să se lase de partea lor, când un pui de înger, — ce i-a dat lui prin gând? — a făcut pe cer semnu' sfânt, în faţa căruia Necuratu' nu mai are nici o putere: semnul crucii. Mare, luminoasă, tăia negura răsuflărilor drăceşti, cu raze rupte parcă din soare.

„Cu un urlet răguşit, cel dintâi drac s'a rostogolit în adâncuri.

„Atunci sute şi sute de cruci făcute de mâini de îngeri s'au aprins prin negură ,iar dracii au luat-o la fugă, răpuşi; le fâlfâiau aripile de piele argăsita, iar urletele lor de groază întreceau zgomotu' oricărei vijelii. Caii dracului sareau în două copite, învârtind coada cu pleoscăituri, da' s'au prăbuşit şi ei, cu stăpâni cu tot, în hăurile negre, ca să nu mai iese niciodată la lumină.

„Când însă răsuflarea ciumată s'a risipit, oamenii au văzut, mohorîtă şi neagră, în mijlocu' arcului verde şi daurit al coastei, o înfricoşetoare rămăşiţă a bătăliei: o stâncă uriaşă în chip de şea, care înaintează în mare dela ţărm şi parcă s'ar avânta spre 'naltu cerului.

„Ingerii au învins; ei locuesc şi azi golfu' şi-l ocrotesc; azi ca şi atunci, corăbiile apucate pe neştiute de furtună în largu' mării, dacă se află în apropiere, întorc roata cârmei şi vin să se adăpostească acolo.

„Cagliari, cetatea cu turle aurite, se oglindeşte 'n el, frumoasă ca o regină, sub cel mai sclipitor soare de pe pământ.

„Şeaua dracului însă îşi aruncă de una umbra-i mohorîtă pe ape şi cu toate că demonii nu s'au mai întors grămadă să năpădească albastra ţară a îngerilor, corăbierii cuminţi ,când trec prin acel loc, îşi fac smeriţi semnu' crucii; căci — mai ştii? — s'ar putea să se pitească niscai drăcuşori printre colţurile stâncii; iar împotriva Impieliţatului ,oricine ştie, nu e sabie mai tăioasă ca semnul crucii".

Castel Sardo — Elefantul

ELEGIE

Ce blajin lumină luna...
Mai la pieptu-mi, milă bună —
Pe-acolo, prin Totdeauna,
Om mai fi tot împreună ?
Om mai fi tot împreună ?

Sâni, ca nişte căni cu splin,
Doar pe-aici le mai şoptim —
Trişti, să ne mai obidim,
C'o să tot dormim-dormim,
O să tot dormim-dormim.

Desfrânate muzici gem —
Vino, trup rusaliem !
Tu să zburzi, eu să blestem,
Că destul o să tăcem,
Că destul o să tăcem

Proaspătul, obrazul blând,
Să-l mai beau, să-l mai descânt —
Frânge-mă, să te frământ,
Că destul om fi pământ,
Că destul om fi pământ.

Somnoroase, line plete,
Genelor, ca nişte fete
Şi voi, ruşinoase bete,
Ce-o să mi se facă sete,
Ce-o să mi se facă sete !

Zmalţurile depe plai,
Sfântul păsărilor grai,
Micşuniul lunii Mai —
Ce le-aş lua cu mine mai,
Ce le-aş lua cu mine mai.

Dup'amiaza din pridvor.
Gălăgia pruncilor,
Lendrii'nfiora-se-vor —
Ce-o să mi se facă dor,
Ce-o să mi se facă dor!

Vecii pururilor frig —
Şi din zări de ţipirig,
Şal ce 'ntârziezi pe dig,
N'am să pot să te mai strig,
N'am să pot să te mai strig.

N. CREVEDIA

Central University Library Cluj

Evantai

Conturul gândului ce piere
Se risipeşte 'n amintiri
Infiorat în adiere
De umbra unei presimţiri,

Când gestul mânei arzătoare
Spre chipul palidei Florii
Desfăşurând tremurătoare
Dantela unei reverii,

Inclină fruntea, risipind
Podoaba pletelor cernite —
Mărgeanul buzelor strivind,
De sărutări închipuite.

MIHAI NICULESCU

CRONICA PLASTICA

SALONUL OFICIAL

(URMARE)

de PAUL MIRACOVICI

Până acum un an, o sală mică, un fel de coridor pe dreapta, la intrarea în expoziţie, era purgatoriul Salonului,

Alexandru Plămădeală Tors

sala sacrificaţilor, a celor primiţi din complezenţă sau a celor ce „promiteau". Acolo, deavalma, desenuri, aquarele, se învecinau cu încercările cele mai bizare, unele colorate violent, altele anemice până la monochromie. Se pare că acum, acest rol l-ar avea sala cea mică, din mijloc. Nu prin conţinut, ci prin felul ingrat cum e dispusă lumină. După ce că sala e întunecoasă, lumina electrică cu care s'a căutat să se remedieze e cu totul insuficientă. Câteva becuri albăstrui, destul de puternice şi cu oarecare ingeniozitate dispuse, ar fi fost de ajuns să nu mai fie nici-o diferenţă între aceasta şi celelate săli iar artiştii ale căror opere, din necesităţi de aranjament, au fost puse acolo nu ar mai avea sentimentul de a fi nedreptăţiţi. Astfel, lucrarea lui Boris Caragea, una dintre cele mai interesante sculpturi din Salon, se confundă literalmente cu peretele din fund şi cu lucrările dimprejur. Compoziţia lui Dan Băjenaru de asemenea pierde mult din ceea ce-i face calitatea esenţială. Subtilităţile de ton şi de valori dispar la o lumină atât de confidenţială.

In aceeaş sală Mandia Ullea expune

Boris Caragea Niobe

o compoziţie în frescă (adevărată) ce ne consolează puţin de atâtea „freşti", trucuri şi mucavale lipsite de orice emoţie, făcute grăbit, parcă sub teroare. D-na Elena Deşliu care ne-a obişnuit în fiecare an cu nudurile sale cald colorate, expune un portret cu aceleaşi calităţi însă mai îndrăzneţ văzut, şi în culoare şi în desen. D-na Céline Emilian, o mască verde de un frumos efect decorativ. Sala mare din dreapta e dominată de panoul d-lui Petraşcu, cu pânzele d-sale atât de originale şi de preţioase. Nici-o urmă de anecdotă în pictura d-lui Petraşcu, motivele sunt mai întotdeauna aceleaşi — totuşi nu-ţi poţi stăpâni o inefabilă emoţie în faţa operelor d-sale, ca şi când le-ai vedea pentru prima oară. Pe acelaş perete, St. Constantinescu expune un autoportret care e printre cele mai valoroase lucrări din expoziţie. Multor gângavi, sufocaţi de invidie şi de neputinţă şi cari spun de Ştefan Constantinescu că, „eh.... face câteva tablouri pe an" le-aş ura să picteze — le acord pentru asta răgazul unei întregi existenţe — un singur tablou de calitatea acestui autoportret. Le-ar răscumpăra toată munca de negri cu care fac sute de tablouri anual şi cu care spurcă gustul publicului. Cei ce l-au achiziţionat pentru muzeul „Toma Stelian" au fost excelent inspiraţi. Petre Iorgulescu-Yor prezintă un panou foarte variat

Nuduri, peisaje, totul văzut în tonuri preţioase, într'o atmosferă uneori ireală, plină de farmec. Lucrarea „In port" mi se pare însă cu deosebire interesantă prin bogăţia, justeţea şi rafinamen-

Elena Petraglu dr. Deşliu La fântână

tul valorilor. D. Iosif, în peisajele expuse, găseşte ca întotdeauna prilej de armonii discrete, de acorduri rare. D. S. Mützner, grav, sobru — ca şi în lucrările expuse la „Tinerimea Artistică" e pe un drum infinit mai interesant de când a părăsit experienţa impresionistă. D. Traian Cornescu expune nişte flori, spontane, vioiu colorate şi câteva aquarele foarte pitoreşti. Păcat că preocupările decorative îl covârşesc atât de mult şi că expune atât de rar pictură de chevalet. Tache Soroceanu nu trimite decât un portret în pastel, excelent însă. Expresiv, plin de viaţă şi deşi pastelul e atât de ingrat, Soroceanu îl mânueşte cu o adevărată măestrie. Velisarato expune şase peisagii în care a reuşit să atenueze cu mult meşteşug cruditatea, aciditatea verdelui de munte, atât de ingrat şi atât de puţin prieten picturii. Barbieri — pe care juriul l-a distins cu un binemeritat premiu — are o viziune delicată, în care natura deşi transpusă, păstrează frăgezimea primei impresii. D. Gherner expune o natură moartă cu frumoase calităţi. D-na Silion cultivă forma, volumul, ceea ce e excelent dar fără o profundă cunoaştere a valoraţiei se poate foarte uşor cădea în arbitrar, în brutalitate. Nudul expus e pictat cu mult elan şi e frumos compus. Stoica are un frumos temperament de pictor. Portretul expus e remarcabil. Peisajele d-lui Vasile Popescu au calităţi atât de frumoase de culoare încât compensează fluiditatea, uneori inconsistenţa materiei. Mai realizate, mai închegate îmi par „Arlequinul" şi „Peisaj cu deal" expuse la „Tinerimea Artistică".

D. Ciupe trimite numai două tablouri cu flori. Puţin, pentru frumoasele sale posibiltăţi. „Credinţă şi durere", compoziţia d-lui Brană are mari calităţi, păcat însă că a neglijat prea mult culoarea. Hrandt Avachian trimite peisaje pictate cu multă simţire şi reală cunoaştere a meşteşugului.

Fiindcă am pomenit de atâţia tineri, remarc lipsa lui Romeo Storck dela Salon. Peisajele de la „Tinerimea" ne arată cât de interesantă ar fi fost contribuţia lui. D-nii Mitache, Hârtopeanu, Secoşanu au ceva comun în gama în care-şi scaldă tablourile, aproape aceleaşi armonii, timide dar calde şi agreabile. D. Hans Eder, despre care am scris cu prilejul expoziţiei d-sale, în portretul expus ne evidenţiază şi mai mult contrastul între concepţia d-sale în pictură şi aceea atât de latină care face caracterul picturii româneşti. In mai mică măsură şi d. Ernest Tibor este dator picturii germane.

SCULPTURA

D. I. Jalea căruia îi datorăm în mare parte înţelegerea sculpturii monumen-

Constantin Baraschi Eva

tale, decorative la noi, demonstrată de atâtea opere ca „Centaurul" şi altele ne aduce un nud cu preocupări de detaliu, de materie, surprinzător de semnificativ. Carnaţia vibrantă de viaţă a nudului re arată că d. Jalea ştie nu numai să transpue arhitectural sculptura ci să se aplece cu emoţie şi interes asupra obiectului şi să-i redea cu infinit meşteşug subtilităţile. D. C. Medrea e

Elena Petraglu dr, Deşliu Studiu

poate cel mai bun portretist român. Din toată opera d-sale dacă nu ar rămâne decât portretele realizate până acum, ar fi de ajuns să justifice reputaţia d-sale de mare sculptor. Cele două busturi, maestrul G. Petraşcu şi prof. O. Densuşianu confirmă cu prisosinţă aceasta „Eva" d-lui C. Baraschi, deşi păstrează unele reminiscenţe franceze, e, cred, cea mai realizată lucrare din cariera d-sale Formele, deşi planturoase, palpită de viaţă şi adevăr. Lucrarea aceasta reprezintă un efort neobişnuit din toate unghiurile de vedere. D. Baraschi a dus-o în chip ferict la capăt, adăogând încă o frumoasă reuşită la acele multe care l-au consacrat ca un artist de seamă. Din lucrările d-lui Themeli prefer „Capul" care e remarcabil. Irimescu, un frumos autoportret.

D. Borgo Prund expune o sculptură în lemn „Maternitate" — o lucrare excepţională a unuia din cei mai inzestraţi şi — cu siguranţă — cel mai original dintre sculptorii noştri. D. Plămădeală expune un nud care înseamnă un incontestabil progres. Remarcabile lucrări expun: Irina Codreanu, Tureatcă, Vasiliu-Folti Pherekyde, Blendea, Cobizera. Debuturi pline de făgăduinţi: Constanţa Buzdugan, Murnu Ion Lucian.

SĂPTĂMÂNA MUZICALĂ

de ROMEO ALEXANDRESCU

Tetralogia wagneriană la Bucureşti

Transplantând pe scena Operei Române, cu fast şi autenticitate artistică, întreaga „Tetralogie" a lui Richard Wagner, Opera de stat din Frankfurt am Mein a grăbit cu apreciabil număr de ani împlinirea unui deziderat important al culturii muzicale din ţara noastră.

A săpat una din datele ei capitale, a cărei semnificaţie nu se rezumă la înregistrarea unui eveniment, ci în acelaş timp constată ivirea unor indicaţii practice în mediul nostru muzical, căruia îi imprimă stimulentele şi directivele unor veritabile cursuri de artă.

Nu este aci locul unor analize, literă cu literă, a călăuzirilor de ordin felurit, pe care demonstraţia magistrală a artiştilor germani le-a pus în lumină, şi al căror preţ va fi cu atât mai înalt cu cât vor găsi mai credincioase repercusiuni în realizările româneşti de mai târziu.

Câteva apar însă drept adevărate comandamente de estetică wagneriană, a căror pildă de riguroasă aplicare trebue să dea de gândit.

Unul, foarte mare, priveşte orchestra, element primordial în opera wagneriană. In concepţia lui Wagner despre drama muzicală, forţele participante la crearea unei opere egalează, luate în parte, însemnătatea pe care ar putea s'o dobândească fiecare, ca artă de sine stătătoare.

Astfel, laturea orchestrală egalează în belşug structural şi expresiv simfonia pură şi revendică o interpretare demnă de un asemenea conţinut.

Orchestra operei din Frankfurt, condusă de d. Franz Konvitschny, cu vastă şi amănunţită cunoştinţă de cauză şi temperament superior, a slujit exemplar această proeminentă condiţiune de realizare wagneriană, reliefând admirabil tot ceea ce freamătă în îmbelşugata partiţiune dar fără nici un exces sonor, fără nici un desechilibru în polifonie, formând cu toate desfăşurările vocale un bloc de o desăvârşită coeziune.

Este aproape inutil de adăogat că aceste matur studiate proporţionări sunt înfăptuite de o orchestră în care nimeni nu desminte o calitate în meşteşug şi în expresivitate care nu suferă nici o scădere.

O altă pildă de mare interes muzical, este aceea o siguranţei tuturor mişcărilor, care crează ritm just şi maximum de viabilitate muzicală şi dramatică fiecărei măsuri din operă şi desfăşurării integrale.

Cât despre interpreţii din scenă, individual cântăreţi de incontestabilă valoare, ceea ce este în special de observat, este spiritul de ansamblu, ştiinţa de a cordona un tot, de a organiza o interpretare generală omogenă, consistentă, care i-a însufleţit neîntrerupt. Triumful operei în sine le-a dictat această atitudine atât de frumoasă, lecţie a cărei imitare nu poate decât să cinstească un artist.

In mai puţin de o săptămână, opera din Frankfurt a isbutit să perinde în faţa publicului adânc impresionat, al acestor memorabile spectacole, cele patru drame ale „Ringului".

Icoanele fantastice ale primului act, în care, în adâncul Rinului, trei nimfe divulgă rapacelui pigmeu Alberich taina aurului din undă, trecerea comoarei şi a inelului dătător de putere în stăpânirea zeilor, blestemul lui Alberich, de-

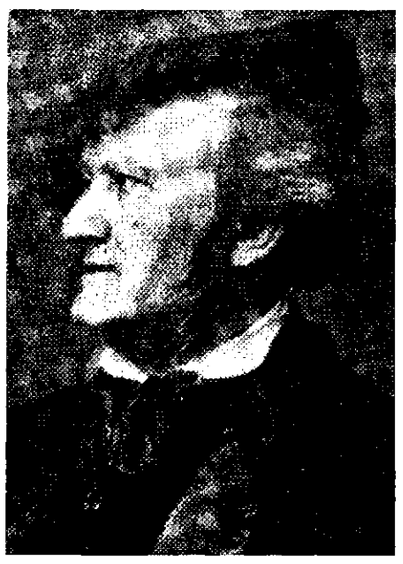

Richard Wagner

posedat de ele, primele urzeli de fatalitate care, înainte de a întuneca destinul zeilor, duc la pierzanie pe unul din smeii cărora avuţiile li s'au dat drept plată, sunt primele pagini din legenda Tetralogiei Niebelungilor, înmănunchiate în prolog.

Tălmăcirea sonoră, teatrală şi poetică ce le-au dat artiştii germani au putut arăta ce înseamnă şi cât înseamnă geniul wagnerian.

Baritonii Jean Stern (Wotan), Herbert Hesse (Alberich), Hellmutt Schweebs (uriaşul Fasolt), tenorii Albert Seibert (Loge), Theo Hermann (Mime), basul Mathias Mrakitch (uriaşul Fafner), d-nele Henny Trundt (Fricka), Emmy Hainmüller (Freia), Res Fischer (Erda), Elisabeth Rosenkranz, Wellgunde, Flosshilde, ondinele Rinului, au compus cu emoţionantă măestrie rolurile principale, ţesând atmosfera de legendă şi dând viaţă muzicei wagneriene în chip realmente impresionant.

Tehnica de scenă, a fost, cu toate dificultăţile de adaptare la îngustimile şi insuficienţele teatrului Liric, surprinzător de iscusită, de sugestivă, de atmosferizantă.

Dar, abia în drumul străbătut fără cea mai mică şovăire, fără nici o îndepărtare dela ţelurile esenţiale ale artei wagneriene, în cursul următoarelor trei drame din ciclu, „Walkiria", „Siegfried", „Amurgul Zeilor", s'a putut învedera pe deplin capacitatea artistică impunătoare a tuturor interpreţilor, aportul intens de muzică al dirijorului, ştiinţa teatrală vastă a d-lui Hans Meissner, director de scenă, şi meşteşugul expert al d-lui Walter Binse, director tehnic.

Judecaţi în înşiruirea de roluri covârşitoare pe care le-au interpretat, o mare parte din artişti au apărut nu numai de mari resurse şi rară pregătire, dar şi de o rezistenţă şi o forţă de realizare puţin curente.

D. Jean Stern, Wotan, a fost un amplu realizator, de-o prestanţă în glas şi atitudini şi-o omogenitate în creaţii totalmente remarcabile.

D-nul Albert Seibert, reflectând în înflexiunile glasului viclenia şi insinuanţa în rolul primejdiosului Loge, a găsit accentul eroic, căldura şi avântările tinereşti ale rolurilor Siegmund şi Siegfried, deşi, pentru ultimele era, din unele puncte de vedere, mai puţin indicat.

Actor şi cântăreţ de mare îndemânare, d. Theo Hermann a găsit lui Mime o întruchipare cu totul fidelă.

D-na Henny Trundt, Brunnhilde cu strălucire, caracter, şi elan care au dominat în ultimele două părţi ale „Ringului", d-nii Gonszar, Mrakitsch, Schweebs, în mai multe roluri, cât şi fiecare din artiştii atât de valoroşi ai turneului, au putut da măsura întotdeauna plină a măestriei lor, obţinând pentru toate spectacolele o treaptă de formulare artistică prielnică artei wagneriene şi de sărbătorească amintire în cercul vieţii muzicale româneşti.

din volumul „Euforie"

MURA

O, limpezi ţi-adorm, prea limpezi
Ochii 'n serafic alint.
Ai zâmbetul bun al Mariei
Din icoanele vechi de argint.

In părul tău freamătă, freamătă,
Vântul stepelor întinse;
In ochii tăi se topesc amurguri roşii,
Cu turnuri de biserici, ninse.

Vorba — un cântec duios —
Tremurat pe o singură strună,
Mai lină ca Volga, mai lină
Ca sborul hieratic de lună.

Gâtul şi braţele, braţele
Albe ca luna în zori,
Sunt iernile mele ruseşti visate...
Râsul — svon de înalte viori.

Prin ape spumoase de cântece
Pluteşti spre alte, spre alte pământuri...
In dansul tău se frământă
Porumburi şi grâne în vânturi.

Intinde-mi surâsul, surâsul
Spre somnul meu pururea treaz..
Buzele mele să-ţi şteargă
Bruma de vis din obraz.

O, limpezi ţi-adrom, prea limpezi,
Ochii 'n serafic alint,
Când troica visului trece
Prin pulberi de-argint.

VLAICU BÂRNA

Despre revistele ardelene

(Urmare din pagina 2-a)

me ale acestei părţi de ţară, să continue, cu alte cuvinte să actualizeze tradiţia Astrei".

Şi într'adevăr, revista face toate sforţările să se menţină pe un plan de înaltă intelectualitate. Toţi autorii mai de seamă: Blaga, Agârbiceanu, Pavel Dan, Bogdan Duică, Sextil Puşcariu, Olimpiu Boitoş, şi-au dat întâlnire la această revistă.

Tot la Cluj apare revista *Vieaţa ilustrată*, a distinsului intelectual P. S. S. Părintele Colan, episcopul Clujului. Deşi se intitulează modest „revistă de familie", totuşi interesul ei pentru literatură este foarte mare, contribuind să propage în familiile româneşti încrederea în creaţia autohtonă.

La graniţa de Vest găsim revistele *Afirmarea* din Satu-Mare şi *Familia* din Oradea. Este admirabilă străduinţa grupului de tineri intelectuali (O. Râuleanu, C. Popescu, D. Hinoveanu, I. Şiugariu, etc.) din jurul revistei *Afirmarea*, care, mână în mână cu profesorul Seleş, preşedintele Astrei, luptă din răsputeri să impună într'un oraş înstrăinat, primatul culturii româneşti, realizând nu numai o operă utilă, dar şi una veritabil artistică.

In Oradea a mai apărut în chip onorabil, revista *Cele trei Crişuri*. Insă *Familia* se prezintă în condiţiuni tehnice şi redacţionale care fac mare cinste publicisticei române. Condusă de harnicul macedonean, Mihail Samarineanu, revista şi-a propus să fie strajă românismului, dar şi mijloc şi prilej de cunoaştere şi de împăcare cu conlocuitorii minoritari. In acest scop a organizat o interesantă anchetă asupra posibilităţilor de apropiere între scriitorii români şi minoritari, fără să neglijeze datoriile sacre pentru scrisul românesc. Intre colaboratori găsim, alături de Mihail Samarineanu, pe poetul George Al. Petre, Gului Iustin Ilieşu, Baciu, Ion Samarineanu, Tulbure şi alţii.

Familia este revista cea mai atentă la mişcarea literară ardeleană contimporană. Ea a devenit oarecum barometrul acestei mişcări de cand şi-a luat însărcinarea să fie organul oficial al Asociaţiei Scriitorilor Români din Ardeal, care, în primul rând, caută să promoveze toate talentele autentice autohtone.

Continuând itinerarul nostru geografic ajungem la revista *Hotarul* din Arad, care aduce un bogat material documentar, din care dau ca exemplu, admirabila scrisoare a lui Mihail Velici, caracterizând toată forţa morală şi toată abnegaţia de care a dat dovadă în trecut această provincie, ilustrând în acelaş timp arta pusă în cele mai neînsemnate manifestări ale vieţii individuale şi publice a timpului.

„Iubite frate,

„Vei fi auzit cum urgia regească a întărit sentinţa în procesul memorandului, prin urmare şi eu acuma va trebui să încep osânda de doi ani, care mi s'a croit pentru iubirea ce am către neamul românesc. Voiu intra cu fruntea ridicată în temniţă şi sper că mă voiu întoarce sănătos după ce voiu fi satisfăcut sentinţa. Nu sunt de fel neliniştit".

De acest material documentar se leagă numele uneia dintre cele mai proeminente personalităţi intelectuale, numele părintelui Ciuhandu, savant şi polemist. Chiar când energia polemică pune o notă de exacerbaţie, părintele Ciuhandu aduce totdeauna atâta erudiţie şi atâta bună credinţă încât lucrările Domniei-sale, cum ar fi de pildă „Bogomilismul în folclorul român" şi „Pravila din Arad" vor rămâne documente de mare valoare pentru evoluţia noastră culturală.

Dar şi partea beletristică e bine reprezentată. In revista Hotarul găsim versurile lui Olinescu, Negură, Cotruş, Bogdan.

In proză se remarcă numele domnilor: Negură, Tiberiu Vuia, Pompiliu Putici, Gh. Moţiu. Revista a dat mare atenţie mişcării plastice, punând în evidenţă, prin îndemânatica critică a domnului Teodor Ţiucrea o seamă de pictori arădeni.

Şi nu mic e meritul acestei reviste în mişcarea de reabilitare a marelui Slavici. „Azi, după cum spune cronica, când vălul întunecos aruncat asupra lui a putrezit şi omul cel adevărat stă din nou în faţa noastră..."

Intre revistele bănăţene voiu cita: *Luceafărul*, *Banatul* şi *Banatul literar*. Luceafărul este o revistă care se prezintă în condiţiuni tehnice ireproşabile. Este o revistă cu conţinut bogat şi variat de folclor bănăţean, cu studii de cea mai bună calitate ale domnilor Miloia şi Gomboş, privind artele plastice, şi ale domnului Sabin Drăgoiu şi Filaret Barbu, relativ la mişcarea muzicală. Revista se resimte de lipsa părţii beletristice. Intr'adevăr găsim poezia de mare originalitate a domnului Miu Lerca şi versurile domnilor Bogdan, Bălteanu, Soru, Dorian şi alţi. Proza e însă cantitativ redusă. Totuşi trebue să menţionăm pe domnul Aurel Cosmacu, cu impresii de călătorie şi nuvele, şi pe domnul Ion Totu, impresii de călătorie.

Revista *Banatul*, care a apărut la Timişoara, a vrut să adune laolaltă pe scriitorii români şi minoritari. Revista n'a avut o prea lungă durată.

Banatul, revista de sub conducerea domnului Cotruş, a durat trei ani şi a fost o manifestare tinerească, energică, de mare elan. In ea găsim nuvelele domnului Negură şi poezia domnului Cotruş.

Şi în fine *Banatul literar*, o altă revistă cu serioase preocupări estetice, subt conducerea domnului Lucian Costin, în care găsim versurile domnilor Roiban, Flueraş, Munte, Ilea şi proza domnului Damian Izverniceanu.

Departe de mine de a fi enunţat lista completă a tuturor revistelor apărute în Ardeal după unire. Am insistat mai cu seamă asupra acelora care au mai multă legătură cu provincia şi care actualizează într'un anumit fel, un gând, un sentiment sau un act de voinţă autohtonă. Am lăsat la o parte revistele de pură estetică, ca de pildă: *Braşovul literar*, al răposatului Cincinat Pavelescu, *Prometeu*, tot dela Braşov, *Hiperion* dela Cluj, etc.

In rezumat, mişcarea literară ardeleană contimporană se caracterizează printr'o efuziune a lirismului întru evocarea pământului strămoşesc şi a Dumnezeirii, cele două patrii tot atât de veşnice pentru Ardeleni, şi apariţia unei proze viguroase, lipsită de înfloriturí estetice, dar totdeodată cinstită şi strâns legată de realităţile imediate ale provinciei. Ea a avut darul să demonstreze un adevăr şi tendinţa către creaţie originală a scriitorilor ardeleni. Dar, în acelaşi timp, să impună şi anumite norme de conduită. Azi, locuitorii veniţi din vechea ţară în Ardeal îşi dau seama de datoria de recunoştinţă pentru provincia în care trăesc şi la fel şi Ardelenii (cu excepţia unor întârziaţi politicieni), pentru vechea ţară, de unde a venit cuvântul prelucrat care aduce, cu puterea lui actuală, după cum am mai spus, toate virtualităţile posibile.

Ardealul, ca şi ţara mamă, nu trebuesc judecate potrivit micilor interese zilnice de oportunitate şi de socoteală de moment. Omul politic poate greşi, necum omul necăjit care, pentru supărarea sa, face răspunzător ţara întreagă, pe oamenii toţi şi chiar pe Dumnezeu. Cine nu greşeşte însă nici odată e poetul. El trebue să traducă ceea ce e permanent. Cântul său nu poate fi decât ecoul adevăratei simţiri. Prin poeţii să căutăm a cunoaşte Transilvania, prin poeţi să cunoaştem ţara întregită. Prin ei ne convingem că Transilvania este un mare rezervoriu al spiritualităţii şi energiei naţionale şi că vechea ţară e mama bună a tuturor provinciilor.

VICTOR PAPILIAN

CARTEA FRANCEZĂ

Edmond Jaloux: L'égarée

(roman, Editura Plon, Paris 1938)

L'égarée este cartea unui scriitor care exercită cu admirabilă stăruinţă, cu o rară pasiune şi un prestigiu unanim recunoscut, oficiul delicat şi atât de penibil adeseori, al criticei literare.

Lista romanelor şi a culegerilor de nuvele pe care le-a publicat până acum d. Edmond Jaloux e lungă şi mult mai bogată decât aceea care cuprinde titlu-

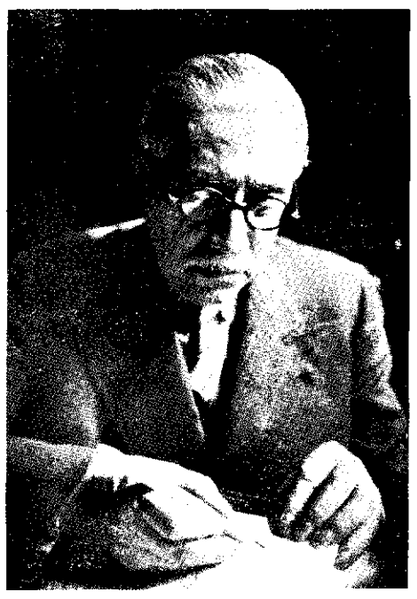

D. Edmond Jaloux

rile volumelor de eseuri şi critică literară, vreo zece la număr. E vorba deci de o preocupare majoră susţinută, iar nu de un simplu exerciţiu intermitent „pour le délassement"

Ultimul roman, pe care l-a publicat la începutul acestui an, *L'égarée*, ca şi *Fumées dans la campagne* sau *La fin d'un beau jour*, pentru a nu cita decât pe acelea mai cunoscute,—reînoeşte dovada unei admirabile mlădieri şi a facultăţii de a integra într'o sinteză personală reminiscenţele unor lecturi şi stiluri foarte variate şi felurite. Decorul şi atmosfera fizică, sunt acelea ale Aixului şi împrejurimilor, din sudul Franţei, pe care le evocă şi alte romane ale d-sale.

L'égarée este, sau vrea să fie, un roman fantastic şi un roman cu temă dar nu şi cu teză, întrucât tema este doar pusă fără ca autorul să conchidă în vreun fel, mulţumindu-se să sugereze unele deslegări posibile ale ei. E vorba anume despre problema libertăţii şi a responsabilităţii personale pe care o pune sfârşitul tragic al domnişoarei de Suffren, sechestrată, pentru că nu era în toate minţile, de tatăl şi fratele ei, şi ajutată să fugă de un tânăr oaspe vremelnic al castelului familiei lor, convins că gestul lui generos îi va reda odată cu libertatea şi echilibrul sufletesc sdruncinat.

Primele zeci de pagini sunt consacrate introducerii în atmosfera fantastică a cărţii, potrivit clasicei metode cunoscute: un tânăr călător, Laurent Guelbert coboară într'o gară oarecare, — numele nu i se spune, — undeva în Provence, de unde trebuia să meagă, răspunzând invitaţiei primite, la castelul unui descendent al faimosului „bailli" de Suffren, pentru a cerceta arhiva şi corespondenţa rămasă de la acesta.

După câteva minute de aşteptare, un vlăjgan cu apucături ciudate vine să-l întâmpine şi-l conduce la un automobil hodorogit, de forma primelor vehicule de acest fel. Ostenit şi legănat de hurducăturile maşinii, călătorul adoarme şi se trezeşte, după câteva ceasuri de drum, dinaintea intrării unui castel mohorît din veacul 17 ale cărui ziduri cu turnuri medievale ridică înapoia lui ultima stavilă între lumea din care venise şi aceea ireală unde intra. Nimeni nu-l primeşte în castel şi abia târziu, spre seară, bătrânul marchiz d'Eymeric de Suffren se furişează în camera lui, întrebându-l tam-nesam, dacă e sau nu matinal. La cină, pe care marchizul ţine să o numească pompos, ca pe vremurile vechi, supeu, junele arhivist-paleograf cunoaşte şi celelalte făpturi bizare cari locuesc în castel: Jean Baptiste, fiul marchizului, a cărui unică pasiune e să vâneze, Andrée, sora lui, mereu suferind de dureri de cap, exaltată de muzică şi lecturi romaneşti amestecate. In timpul cinei locvacitatea exuberantă a marchizului e întretăiată de bruşte tăceri apăsătoare. La un moment dat, Guelbert Laurent e surprins să constate, în urma unor cuvinte cu totul inofensive, de el rostite, privirile furişe şi perplexitatea comesenilor.

Acestea sunt elementele dar lipseşte atmosfera fantastică pe care ar vrea s'o creeze autorul, cu ajutorul lor. Personagiile sunt observate cu un realism caricatural, par nişte bieţi maniaci, subiecte de clinică, dar trăsăturile lor nu sunt transfigurate până la obsesie şi lirism, prin puterea unei intuiţii poetice ca aceea care înzestrează cu o vrajă selenară făpturile unor William Wilson sau Roderik Usher. Şi apoi, cititorul află prea târziu, ceeace pricepuse din primele pagini: „...toţi sunt mai mult sau mai puţin trăzniţi în familia asta. Dar ca ei mai sunt mulţi în ţinut. Cineva mi-a spus că era la fel în toate orăşelele. Sunt prea multe căsătorii consanguine în anumite familii... Şi mai e plictiseala. Groaznic lucru! Ce sa faci cu tot acest timp care nu vrea să treacă, formând ca un stăvilar? Cei cari au în ei vitalitate nu pot suporta astfel de tortură. Atunci se ţicnesc puţin câte puţin".

Le-am citat totuşi, aceste rânduri, pentrucă ele redau tonalitatea şi timbrul just al cărţii. Iată acum şi una din cele mai strălucitoare descrieri de atmosferă provensală, redată în tonuri de luminoasă acuarelă, cu un delicat simţ plastic miniatural:

„Lumina zilei scădea când Guelbert ieşise din prăvălie (a unui anticar din Aix). Razele ajungeau orizontale, în felul unor mesageri trimişi anume. Fremătau de pulbere jucăuşe ca nişte ştiri nerăbdătoare de a fi comunicate. Zidurile prindeau culoarea argilei muiate, a fazanului, a prepeliţei. Laurent nu ştia nimic din această tandreţe care vine în Provence odată cu amurgul; din această caldă catifelare a soarelui care se duce, asemeni îmbrăţişării unui strămoş; din această ultimă lucire a zilei care preschimbă fântânile în jocuri de artificii, aruncă cioburi de sticlă în pârâiaşe, întinde pe trunchiurile platanilor fluturi amorţiţi. Inţelegea că sunt pe pământ locuri mai fericite ca alteie".

Intr'o zi, pe când se plimba prin aleele din parcul castelului, Guelbert primeşte de la o tânără pe care nu o mai văzuse până atunci, un bilet misterios, prin care i se dădea întâlnire la două noaptea, în bibliotecă. Aducătoarea biletului îi recomandase să creadă tot ce-i va spune la întâlnire aceea care-l scrisese, pentrucă totul e adevărat. Crezând că e vorba de romanţioasa şi exaltata Andrée, Guelbert e foarte surprins aflându-se în faţa sorei acesteia, Alexandrina, despre care auzise vorbindu-se, că ar fi în Germania sau prin Elveţia: „Era mare, slabă, foarte palidă, stranie şi impunătoare în acelaş timp. Semăna cu Jean-Baptiste; avea pomeţii lui proeminenţi, obrajii lui adânciţi, privirea albastră a celorlalţi Suffren, dar mai strălucitoare, mai sumbră, puţin turbure. Păru-i alcătuia un fel de coamă scurtă, foarte bogată, încâlcită, cu bucle neregulate, care se încălecau ca volutele de spumă ale unui val".

Frumoasa Alexandrina i se plânge lui Guelbert că gelozia tatălui şi a fratelui ei o ţin întemniţată în castel, de trei ani. Generos, acesta îi făgăduieşte s'o ajute să fugă la Paris, să dea de urma logodnicului ei, profesor la Sorbona. Dar profesorul e căsătorit, are copii şi-l desmeticeşte pe Guelbert, explicându-i că presupusa-i „logodnică" avea mania de a crede că toţi bărbaţii cari o cunoşteau sunt îndrăgostiţi de ea. Prea târziu însă, deoarece mintea rătăcită a Alexandrinei o duce la sinucidere. Libertatea pe care Guelbert credea că o ajută să şi-o recapete, ea o găseşte în moarte.

— m. n. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Expoziţia de artă engleză dela Paris

de VIORICA BOTENI

Stăpânită de emoţii neaşteptate, Europa neliniştită e frământată de griji; sirenele fac exerciţii de alarmă, ameninţările răsar de pretutindeni, încordarea e generală.

Spiritele tac, amuţite de svonul primejdiilor. Se aude în această atmosferă împletită de mister, nesiguranţă şi tristeţe, numai glasul trimişilor, ambasadori ai popoarelor în slujba păcii se adună din ţările lumii întregi şi veghiază cu încordare ascunsă interesele ce au datoria să apere. Câteodată însă, aceşti trimişi vin cu frunţile senine, mesageri ai gândurilor de prietenie şi de graţie.

Vom vorbi despre aceşti ambasadori, cari se fac din ce în ce mai rari în zilele noastre.

Regele şi regina Angliei vor sosi la Paris, în Iunie; au dorit încă de pe acum să fie precedaţi nu de ambasadori încărcaţi de daruri şi purtători de vorbe curtenitoare, aşa cum cerea glasul bătrânelor obiceiuri, dar cu simplicitate şi mult bun gust, au decis ca sosirea lor să fie anunţată de multe dintre cele mai de seamă tablouri ale muzeelor engleze. Şi dacă trăsurile ambasadorilor şi întregul convoiu de onoare nu vor sosi, un mesager — diplomat cât

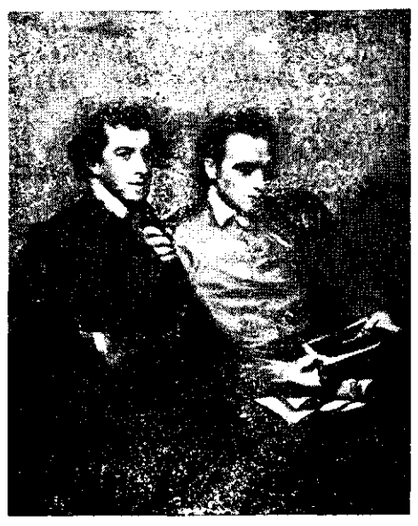

Reynolds — Portretul a doi tineri

nu se poate mai dibaciu — pe care fiecare îl poate privi cu intimă admiraţie, pregăteşte atmosfera de sărbătoare. Toţi pictorii peisagişti şi portretişti, reprezentanţi ai şcoalei engleze, instalaţi în palatul Luvrului, în sălile Lacaze şi Henri II, prezintă cu graţia unei arte desăvârşite, climatul bătrânei Britanii.

Cerul şi bruma peisagiilor lui Turner, lumina limpede şi transparentă a coastelor pictate de Bonington, verdele primăverii engleze din tablourile lui

Thomas Lawrence — Mrs. Siddons

Constable, fineţea siluetelor lui Gainsborough, graţia candidă a copiilor, prinţeselor şi reginelor pictate de Reynolds şi Lawrence, linia aristocrată, rece şi neînţeleasă a atmosferii ce îmbrăţişează pictura engleză, iată tot ce vedem în succesiunea de tablouri din muzeul Luvru.

Până în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, pictura engleză era în stare latentă. Aristocraţia engleză se bucura singură de prerogativa de a aprecia creaţiile de artă şi — exces de modestie naţională sau snobism — nu încuraja decât operele străine. Odată cu căderea Stuarţilor, clasele burgheze evoluând spre o viaţă mai activă, doresc să reprezinte prin manifestări artistice corespunzătoare, un nou fel de traiu. Şi astfel ia fiinţă, isvorâtă din conştiinţa artistică naţională, din viaţa poporului englez, o artă, pe care Hogarth, „părintele picturii engleze", o ilustrează în chip desăvârşit.

Hogarth, Morland, Walton, Weatley, înfăţişează viaţa de toate zilele, sub feluritele aspecte, câteodată ridicole — şi în această privinţă, caricaturile lui Hogarth şi mai târziu, ale lui Rowlandson, sunt neîntrecute; Gainsborough, Reynolds, Raeburn, Romney, Lawrence, fixează trăsăturile contimporanilor, ale elitei engleze; Constable, Bonington, Turner, interpretează înfăţişările cele mai deosebite ale naturii.

Arta engleză a precedat două mari mişcări de seamă şi a jucat în două rânduri, în evoluţia artistică internaţională, rolul de percursor: **iniţiativa caricaturii**, acest mijloc nou de expresie, care a luat o desvoltare atât de însemnată în viaţa contimporană, revine lui Hogarth şi; interpretarea **peisagiului**, reprezentat în formele cele mai mobile ale naturii, sub o lumină instabilă şi un cer ireal. Astfel, precedând impresionismul cu un secol, Constable, Bonington, Turner, au creat peisagiul, pentru el însuşi, cu tot ce are mai provizoriu, mai instantaneu.

Şcoala engleză, nu numai fiindcă a îmbogăţit mijloacele de expresie puse la dispoziţia sensibilităţii omeneşti, prin crearea peisagiului şi inaugurarea genului caricatural, dar mai cu seamă fiindcă prezintă un gen deosebit, un caracter cu toul distinct, se poate integra în fazele însemnate ale evoluţiei picturii.

Fie linia aristocratică a siluetelor, fie expresia misterioasă ce învăluieşte portretele fine ,ori candoarea privirilor ce surâde pe faţa copiilor, fie ceaţa tradiţională a cerului Angliei, în contrast cu calmul deosebit de limpede al unor

Reynolds — Mrs. Hoare şi fiul ei

zile excepţionale, fie sarcasmul caricaturilor ,toate aceste aspecte formând un gen specific englez, redau tablourilor găzduite la Luvru, atmosfera neînţeleasă a insulei pe care au părăsit-o pentru câtăva vreme.

PARADISUL PIERDUT

de VINTILĂ HORIA

Când pornise în zori, apa era albastră şi nemişcată ca un decor pictat pe o pânză imensă de un zugrav dibaciu. Barca îşi tăia drum fără greutate şi în tăcerea prelungă a acestei încremeniri ritma regulat clipocitul lopeţii, ca un semn al vieţii de acolo. Niciun fum nu păta zarea care se contura ca o linie nesigură între albastrul apei şi albastrul decolorat al cerului. In alte zile vapoarele îşi desenau trecerea la orizont umblând încet pe o cale dreaptă şi nevăzută care se numeşte *depărtare*.

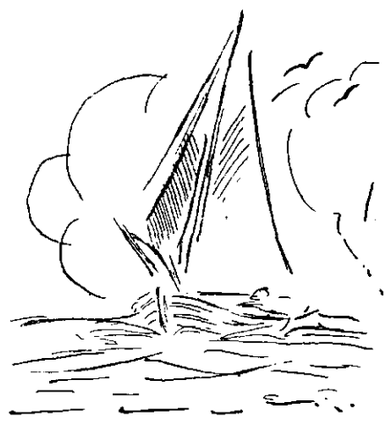

Acum, nimeni. Pustiu tăcut şi vast ca un preludiu de prăbuşire cosmică. Şi el, ultimul om. Dece nu *primul*? Iată. în marea fără capăt el tăia cel dintâi drum si tot el era cel ce se gândea la aceasta. deci era primul om al acestui gând.

Adam în barcă! Dar Adam trăise numai pe uscat, deoarece, cu toate că în adâncul lui zăcea sâmburele tuturor descoperirilor de mai târziu, el nu descoperise încă nimic, decât poate numai pe Eva din dragostea căreia aveau să se nască toate celelalte. Dal era deci urmaşul direct al lui Adam şi avea dreptul să se numească, dacă nu cel dintâi om al universului, cel puţin primul om al acestui gând. Dal nu ştia însă că fiecare om e Adamul unui gând, ceea ce îl făcea să se simtă mai mândru decât Adam cel adevărat deoarece strămoşul omenirii nu fusese conştient de întâietatea lui, după cum nici Eva nu bănuise că ea era aceea care născocise dragostea. lăsând urmaşelor ei moştenirea plăcută a acestei iluzii de întâietate. Pentrucă trebue acordat femeii. fiecărei femei în parte, brevetul „cum laude" al acestei surse de viaţă nouă. care poate fi uneori, cu o paradoxală perfecţiune, un îndemn către moarte.

Dal putea să gândească numai când îşi desprindea privirea din peisagiu pentru a o fixa în nimic. Dacă ridica ochii către mersul soarelui, îmbăindu-i în lumină, sau dacă îi gonea pe linia apei până în vârful orizontului care mărginea cerul ca o creastă de deal, nu mai avea gânduri decât pentru ceea ce vedea, sau nu avea gânduri deloc fiindcă toată capacitatea lui senzorială se aduna într'un centru de admiraţie care era totă puterea lui de a trăi frumosul marin. In clipa aceea îşi scufunda sufletul în mare, se contopea în ea, făcând trup cu nesfârşitul, rămânând om numai prin conştiinţa de anihilare a propriei sale personalităţi. Ar fi lopătat înainte, fără să ostenească, în căutarea veşnică a unui liman pe care ştia că nu-l va întâlni niciodată, dar către nefiinţa căruia ar fi tins până la capătul vieţii Nesfârşita căutare a unui liman ine xistent !... Dar nu era aici însăşi esenţa vieţii ? Nu trăia aici întreaga dramă a omenirii, care sbuciumă sufletul fiecăruia ca pe o frântură din marea dramă a universului ? Şi nu era în această căutare toată frumuseţea vieţii? Căci poate fi ceva mai măreţ decât lupta crâncenă pentru un ţel himeric?

Şi marea se supărase pentrucă Dal îndrăznise să gândească, aici unde nu ai niciun drept, căci odată intrat sub puterea mării renunţi fără voe la libertatea de a gândi. Personalitatea e un *non sens* în mijlocul albastrului schimbător al mării te transformi într'o picătură şi trăeşti în ritmul naturii ca într'un regim de dictatură. Şi fiindcă atomul Dal încercase să sugete asupra minusculei sale existenţe, desprinzându-se de trupul acesta uriaş, furtuna, care voia să fie o pedeapsă legală, se prăbuşi peste lume fără veste. Cerul se acoperi brusc, lumina se topi ca un bulgăre de zăpadă şi tunetul anunţă bătălia. Valurile se ridicară la început rotunde, mlădiindu-se fără să se spargă, apoi crestele se răsuciră şi plesniră aerul ca nişte bice albe. Se făcuse frig dintr'odată şi liniştea se spărsese într'un huruit de apocalips. Dar întoarse barca şi vâsli către malul rămas departe, învăluit în ceaţa alburie. Când porni ploaia ţărmul nu se mai văzu şi Dal se bucură că avusese timp să-l zărească înainte de a-l pierde dincolo de perdeaua care unea apa de sus cu cea de jos.

Şi totuşi teama nu se ivea de nicăieri. O aştepta să-i smulgă în panică ritmul calm al inimii şi să-i umfle muşchii cu puterea halucinantă a celui din urmă efort. Niciodată nu-l surprinsese furtuna pe mare, însă îşi închipuise uneori spaima unei asemenea lupte şi tremurase în închipuire pentru grozăvia ei Barca se umpluse aproape cu apă. Incercase la început să o golească cu palmele, însă valurile treceau pe de-asupra în fiecare clipă, aşa încât osteneala devenise zadarnică. Infigea lopata voinicește şi trăgea din răsputeri. Simtea că nu din concentrarea muşchilor venea această vitejie care alunga frica, ci din altă parte, poate din dragostea lui pentru femeea aceasta nebunatecă şi pasionată, cu ochii luminaţi de reflexe nesigure şi cu plete de spumă fâlfâind peste umerii goi şi rotunzi. Trăia senzaţia plină a unei apropieri organice între trupul lui şi apa care-l mângâia brutal, înbrăţişându-l uneori în întregime, izbindu-l şi frământându-i carnea într'o încordare de patimă primitivă. Şi când barca se scufundă, sări în valuri cu o voioşie de copil care plonjează în răcoarea primei băi de vacanţă mare. Innotă fără grabă, mişcând braţele regulat şi scufundând capul în ritmul bătăilor ca să poată înfrunta coloanele lichide care-l acopereau. Când se ştia dedesubt. deschidea ochii ca să surprindă aspectul necunoscut al adâncului răscolit de furtună însă nisipul turburase apele şi ochii se închideau îndureraţi. Când putea să respire pe culmea unui val, trăgea aerul în piept ca un însetat şi apoi se avânta odată cu prăbuşirea apei în valea care-l înghiţea lacomă pentru a-l scoate mai departe pe spinarea altei culmi. Nu-şi amintea să fi avut vreodată în viaţă o bucurie mai desăvârşită, iar când atinse fundul cu piciorul se opri, se întoarse cu faţa către larg şi rămase aşa, drept, cu pieptul înainte, primind în plin bătaia valurilor. Unul după altul, batalioane lungi, ca nişte suluri împinse pe dedesubt de o mână nevăzută, talazurile se rostogoleau huruind într'o cavalcadă nepotolită, sfârşindu-şi elanul pe plajă, înghiţite şi învinse de rezistenţa placidă a nisipului. Din larg soseau mereu alte şiruri, concentrându-şi mânia în brâul de spumă care le încingea frunţile când se apropiau de ţărm. Şi toate mureau eroic şi inutil pe nisip, prăvălindu-şi trupurile extenuate care se retrăgeau apoi pentru a lăsa loc altora. Lupta continua, cu răgazuri de soare şi senin dela începutul lumii şi avea să dureze până la sfârşitul ei, cu aceiaşi învinşi, cu aceiaşi învingători, în acest joc ciudat de viaţă şi moarte.

Se lăsase o înserare cenuşie, coborîtă parcă pe suliţele înalte ale ploii, cari sfâşiau aerul şuerând, ciuruind suprafaţa răzvrătită a apelor. Se auzeau valurile izbind înfundat în ţărmuri şi vântul agitând în spasmuri întreaga tragedie ca un regisor iscusit. Dal se retrase pe plajă şi rămase cu picioarele în nisip, acolo unde abia ajungea ultima răsuflare a valului învins. Când venea către el îi acoperea genunchii şi elanul apei îl clătina. Când se retrăgea sfârşită de puteri, culegea în goană scoici şi nisip şi voia parcă să ducă în larg întreaga plajă care fugea de sub tălpile lui Dal într'o debandadă care nu era decât o amăgire.

Scenele se desfăşurau fără spectatori, Oamenii nu călcau decât rar pe aici, reţinuţi de teama singurătăţii şi de spiritul de turmă care-i ţine mereu împreună fără voia lor şi care se numeşte cu un cuvânt comercial, societate.

Un pescăruş se zbătea în vânt, clătinându-se în zbor obosit, încercând să se apropie de uscat. Insă furtuna îl împingea îndărăt, ridicându-l în sus către isvorul apelor, sau coborîndu-l în etape clătinate către fierberea de jos. Până când sleit de puteri, se lăsă pe apă, în voia ei, ca un suflet învins de viaţă. Dal urmărise efortul pasării şi când aripile îşi opriră bătaia se azvârli înapoi şi înotă către ea. Apa era mică şi genunchii izbiră dureros fundul aspru presărat cu pietre şi cioburi de scoici. Se ridică în picioare şi călcă apa în goană, făcându-şi loc cu mâinile ca într'o înghesuială de oameni. Prinse pasărea în palme şi o aduse pe mal încercând să o încălzească. Insă tremura şi el în vântul rece şi vietatea se sbătea să scape, speriată de bunăvoinţa omului. Ochii negri, ca nişte puncte de cerneală. sclipeau înspăimântaţi şi trupul fraged zvâcnea disperat, dornic de libertate. Dal i-o dărui regretând că nu o poate convinge de intenţiile lui bune şi când pasărea îşi luă zborul către inima uscatului, porni şi el către casă, alergând pătruns de frig prin seara udă.

Infăşurat în halatul cald, trântit pe divan, cu ochii în tavanul unui început de adormire, îşi aduse aminte de barcă. Şi se cufundă în somn ca într'o nădejde, sigur de dărnicia acestei mări darnice, care înapoiază după bătălie trupurile celor înfrânţi.

Il trezi soarele năvălind în odae prin fereastra cu obloanele date de perete. In graba de a se dărui odihnei, Dal le uitase deschise şi lumina scălda în dimineaţă patul alb. Se sculă fără regretul somnului neîmplinit, căci noaptea îl însdrăvenise repede şi se simţea dornic de mângâierea caldă a nisipului, de strălucirea limpede a mării, de arcul deschis în lumină al cerului nemaipomenit de înalt, de răcoarea apei sprintenind încordarea muşchilor. Sări din aşternut şi privi ceasul depe măsuţa de noapte: şase şi cinci minute. In sufragerie lumina se filtra roşie pintre crăpăturile obloanelor şi interiorul pâlpâia ca o lampă care moare, netezind conturul lucrurilor. Cotrobăi într'un dulap şi găsi pe o farfurie câteva uscături pe cari le ronţăi în grabă, în drum spre înviorarea duşului. Palmele reci ale apei, izbucnite în sus ca o invitaţie la dimineaţă, îi înseninară gânduile. Când ieşi din casă se opri în prag şi îmbrăţişă zarea largă cu un gest prietenos de braţe deschise cuprinzător , şi sincer. Trase un *chaise-longue* la marginea terasei, se aşeză în pânza întinsă şi privi către mare. Plaja se arcuia în sprânceana mirată a unui golf de o rotunjime atât de perfectă încât amintea fără voe creionul expert al institutelor de înfrumuseţare. Insă aici nimic nu era artificial, totul odihnea aşa dela începutul lumii, când Dumnezeu creease frumuseţea pământului pentru a împlini nevoia de imitaţie a oamenilor. Golful lui Dal servise fără îndoială drept model celei dintâi sprâncene femeieşti. La capătul dinspre miază-zi, pe creasta peninsulei stâncoase care închidea arcul ca un punct, se ridica silueta elegantă şi albă ca o pălărie colonială a unei vile. Căsuţa lui Dal şi vila aceasta erau singurele aşezări omeneşti ale locului şi prezenţa fiecăreia împlinea, una pentru cealaltă, imaginea perfectă a singurătăţii. Căci singurătatea e o realitate vizibilă, care trăeşte în funcţie de un obiect sau de o fiinţă. Pentru Dal singurătatea era personificată de apariţia albă a vilei dela capătul golfului, căci chiar dacă era locuită, depărtarea ştergea urma oricărei mişcări sau prezenţe omeneşti. Şi Dal era recunoscător vilei necunoscute pentru siguranţa deplină a acestei idei de singurătate pe care o căutase ani de-arândul şi nu o găsise decât aici, sprijinită pe arcul albastru al golfului şi întruchipată de silueta stingheră dela capătul lui. Nu ştia cine locueşte acolo şi nici nu se străduia să afle, căci numele stăpânilor ar fi ştirbit întregul singurătăţii şi farmecul s'ar fi risipit. Aşa, el era singurul om. Selim nefiind un om deoarece fumul veşnic al pipei sale nu era de ajuns ca să stabilească noţiunea de om care se împlineşte numai prin glas. Ori Selim nu vorbea niciodată, ceea ce demonstra logic că nu era un om ci o simplă anexă a singurătăţii.

Dal îşi privi prietena supărată din ajun şi-i surâse, ca pentru o glumă înţeleasă încă de atunci. Marea îi răspunse cu întreg seninul frunţii sale de azur şi între ei doi se legă prin văzduh ca un jurământ, o punte de credinţă veşnică. Dal credea în eternitatea unor astfel de sentimente şi trăia convins că viaţa fiecăruia e un drum în căutarea unei tovărăşii care să reediteze cuplul iniţial al omenirii. Paradisul pierdut putea fi redobândit numai în clipa când două suflete care se caută dela începutul lumii se regăsesc şi împlinesc din două jumătăţi imperfecte, un întreg ideal. Paradisul deci exista pentru el virtual în fiecare om şi era convins că îl realizase în clipa întâlnirii sale cu Marea.

Iubirile de până atunci nu le socotea decât simple dibuiri. Descoperirea unică şi hotărîtoare o aflase aici, o avea dinainte: era marea, fiinţa aceasta a tuturor şi totuşi atât de diferit a fiecăruia. Se hotărîse să-i închine întreaga lui iubire până la sfârşitul vieţii când se visa legănat, ca o epavă a vasului fantomă, pe apele ei. Isi construise o vilă mică pe ţărmul acesta singuratec şi împlinise astfel cea mai puternică dorinţă a copilăriei şi a tinereţii lui. Adorase marea de atunci, fără să o cunoască decât din depărtarea cărţilor, ca un amant anonim şi nu bănuise că avea să se cutremure văzând-o, să trăiască sentimentul unei definitive robiri, pe care nu voia totuşi să-l ştie decât ca o liberă alegere. Dar era, ca fiecare om, sclavul unei pasiuni, Căci fiecare poartă cu el lanţuri nevăzute cari nu-l împiedecă să-şi strige libertatea în toate vânturile. Trebuia să intervină ceva, tot atât de tare, ca să-l smulgă din această adorare oarbă, pentru a-l arunca în braţele alteia.

Soarele se ridicase mult de-asupra orizontului, revărsând belşug de raze şi căldură ca un reflector uriaş. Dal intră fără veste într'al doilea somn. Căldura îl moleşise şi lenea îl cuprinsese moale si blândă. ca un vis din care n'ai vrea să te trezeşti.

Il desmetici dogoreala nămiezii. Rămase cu ochii închisi. nehotărît încă dacă va mai rămâne întins aşa sau va porni către răcoarea apei. Ziua domnea atât de potolită încât nu auzea nici un sgomot. Isi închipui încremenirea albastră şi clipocitul acela mic şi regulat care nu oboseşte niciodată şi care e semnul de viaţă veştică al marei întinderi de apă. Era atâta linişte încât lui Dal îi păru că o respiră odată cu aerul. Si deodată avu senzaţia unei prezenţe omeneşti în apropiere, care-i impresiona simţurile ca un fluid străin. Deschise ochii, însă lumina albă îl sili să-i închidă şi să-i supue unei obişnuinte metodice care să-i mute privirea din întunerec în lumină. La început nu deosebi decât o ceaţă turbure, albicioasă, care-i gâdila ochii, apoi distinse dunga dintre mare şi cer şi în clipa aceea *văzu*. O barcă de apropia de ţărm Plutea încet, căutând parcă locul cel mai bun pentru acostat. In urmă, legată cu o frânghie, Dal îşi recunoscu barca pe care i-o rătăcise furtuna de ieri şi mulţumi în gând celui ce i-o aducea. Se ridică în picioare ca să vadă cine era oasepetele bine venit şi zări o pălărie mare de pai, care ascundea în întregime o faţă care putea să aparţină tot atât de bine unui bărbat ca şi unei femei. Costumul vilegiaturii marine e foarte puţin distinstiv, pantalonul nemai reprezentând acolo orgoliul masculin. ci transformându-se într'un fel de comunism vestimentar. Se hotărî să-i iasă înainte. ca un stăpân ce era al acestor locuri

Când ajunse pe plajă cele două bărci odihneau una lângă alta, cu boturile înfiote în nisip, cu cozile în apă ca doi pui de cetaceu. Conducătorul lor, deşi purta pantaloni. era o femee. Dal o întâmpină, mulţumindu-i pentru bucuria ce-i pricinuia regăsirea bărcii. Se prezentară. Ii reţinu numele. ceea ce se întâmpla foarte rar, deoarece Dal când cunoştea pe cineva nu auzea, ci privea. O chema Mira. Restul nu-i interesa. Muzica numelui scurt şi sonor se desprindea singură din frumuseţea acestei femei .Figura bronzată de contactul îndelung cu prietenia soarelui, se desena rotundă sub adăpostul pălăriei, adunând în gingăşia ei copilărească minunea unor ochi în cari se zbătea aprins sufletul. ca o flacără din adâncuri.

O invită pe nisipul încins şi ea se aşeză cuprinzându-şi genunchii cu braţele. Vorbea încet, cu glasul smuls din fundul unui gând care era toată fiinţa ei. Părea că se desbracă în clipa fiecărei vorbe fără teama de a rămâne dintr'odată cu sufletul gol în faţa celui ce o asculta. Poate era o obişnuinţă. poate o încredere spontană... Ii povesti cum a găsit barca azvârlită de valuri pe plaja dela capătul golfului unde se afla vila ei. Dal privi către casa îndepărtată şi-i fu dragă pentru frumuseţea stăpânei

— Mi-am închipuit că barca trebue să fie a dumitale, deoarece nu mai locueşte nimeni prin împrejurimi si m'am grăbit să ţi-o aduc. Ştii ? Barca pentru mine e ca şi un prieten şi m'am gândit că...

— ...Şi pentru mine poate fi acelaş lucru! Intr'adevăr nu v'aţi înşelat doamnă. Iubesc marea mai mult decât orice şi tot ce e în legătură cu ea mă atrage cu o putere de neînvins.

Dal îşi povesti viaţa de schivnic pe care o ducea, aici lângă patima credincioasă a mării. Ea îl ascultă până la sfârşit, apoi surâse, strălucindu-şi dinţii albi şi mărunţi, oglindind o molipsitoare setc de viaţă.

— Mizantrop?

Ii răspunse, încurcat de adevărul întrebării.

— Dacă vreţi!.. Mizantrop de scurtă durată însă. Viaţa nu mă lasă să-mi fac de cap în voe. Legăturile cu lumea sunt prea strânse ca să le pot rupe când vreau Şi chiar dacă aş avea atâta putere, mi-ar lipsi cred curajul descătuşării definitive. Fuga mea e de scurtă durată. Un elastic nevăzut mă trage înapoi după două luni de libertate, ca pe o minge. Şi pe urmă, existenţa aici e prea frumoasă pentru a-i micşora farmecul printr'un contact prea îndelung. Iar toamna nu ştiu dacă m'ar îndemna să o iubesc atâta, pentrucă ceea ce mă reţine mai mult e splendoarea acestui basm de soare care se risipeşte odată cu plecarea verii. De aceea, cum se arată primele semne de vreme rea, emigrez, adică mă întorc acolo, între oameni.

Mira se uita în jos, mângâind cu o mână nisipul, desenând linii capricioase pe cari le ştergea blând apoi, cu aceiaş gest de mângâiere. Când Dal tăcu. ridică ochii spre el.

— Eşti probabil un pesimist incurabil. Altfel nu văd ce te face să te desparţi cu atâta bucurie de lume. Eu, dimpotrivă, iubesc oamenii, sunt în orice caz mai sociabilă decât dumneata. Şi nici nu-mi închipui o femee care să-i urască. Pustnicia e un capriciu oarecum masculin.

— Aveţi dreptate doamnă. (Ii spunea „doamnă" fără să ştie dacă titlul corespundea realităţii, însă frumuseţea ei avea ceva majestuos care nu permitea —intimitatea subită a uşuratecului „dudue"). N'aş vrea să credeţi însă că sunt un ascet. Iubesc numai singurătatea.

— O, atunci îmi pare rău că ţi-am stânjenit idila.

Şi se ridică zâmbind, gata să plece. Tonul, deşi ascundea o glumă, lăsa să se zărească melancolia unui regret. Dal îi prinse mâna şi-i strânse degetele subţiri, ca într'o rugăciune a trupului său pe care l-ar fi durut despărţirea.

— Te rog, nu pleca. Am glumit. Dumneata preţueşti acum mai mult decât...

Ar fi vrut să spună: „mai mult decât singurătatea mea, mai mult decât încremenirea fără viaţă a acestui cer, a acestei mări", însă vorbele rămaseră înăuntru, înlănţuite de amintiri. Mira îşi desfăcu încet mâna din strânsoare şi rămase în picioare cu ochii într'ai lui, aşteptând parcă ceva, o vorbă sau un gest nou. El se rătăcise în întunerecul ochilor ei şi nici o catastrofă nu i-ar fi smuls de acolo, atât de mult renunţase la el însuşi. Glasul ei era însă mai tare decât orice şi pentru muzica aceasta ar fi împlinit chiar sacrificiul de a-şi muta privirea depe ochi pe buzele accentuat arcuite, pe cari surâsul stăruia ca o ispită. Ar fi spus multe şi poate chiar ar fi sărutat mâna pe care o ţinuse până atunci, dacă nu l-ar fi oprit sentimentul vag al unei profanări Privi larga desfăşurare a mării şi i se păru că trăieşte ceva din tragedia unei trădări. Şi totuşi, mai puternică, se zbătea în el dorinţa de a se declanşa de trecut pentru a se dărui cu totul femeii de lângă el.

Ca să salveze tăcerea ce se aşezase stânjenitoare între ei, îi propuse la întâmplare să facă o bae. Mira încuviinţă aplecând uşor pleoapele şi Dal îşi înfipse pumnii în nisip ca să nu izbucnească spre ea ca o flacără. Se avântară amândoi în goană, alungaţi parcă de elanul ascuns al sufletelor lor Imensa oglindă se sfărâmă în cioburi când cele două trupuri plesniră suprafaţa în ritm egal de braţe şi picioare încordate. Ii chema largul îndepărtat, linia aceea subţire care aminteşte realitatea infinitului şi care păstrează veşnic aceeaş distanţă, oricât încerci să o alungi. Inotau amândoi, concentraţi în efortul momentului, ca şi cum nimic altceva n'ar mai fi avut vreo însemnătate. Incerca fiecare să trăiască din plin apropierea cu apa, să se dăruiască gestului, ca să nu mai simtă setea care-i ardea pe amândoi. Trupurile străbătea paralel lichidul şi Dal simţea lângă el căldura femeii străbătând apa, cuprinzându-l ca o catastrofă. Nu întoarse capul, ci bătu cu braţele mai repede şi mai adânc. încercând să-i treacă înainte şi să scape de obsesia prezenţei ei. Insă Mira, fie că nu înţelese graba lui, fie că voia să-l ştie aproape, îl ajunse şi cele două trupuri se învecinară iar, impresionându-se reciproc, trăind fiecare căldura celuilalt. Şi amâdoi se înverşunau să reziste. Ţărmul rămăsese în urmă, casa lui Dal se schimbase în jucărie iar copacii în tufe de un verde lucios, decolorat de soare. Mira întoarse capul îndărăt şi în graba gestului atinse braţul încordat înainte al lui Dal. Mişcările se opriră brusc şi mâna lui îi cuprinse repede mijlocul ud. Sărutul îi cufundă sub ape ca într'o negură şi numai presimţirea morţii îi descleştă şi-i azvârli în sus către aer şi lumină. Surâseră, speriaţi de îndrăsneala îmbrăţişării. Depe frunte, depe pleoape, cădeau înapoi picăturile ca nişte lacrimi. Ar fi vrut să-şi spună dragostea unul altuia, însă apa le năvălea vrăşmaşă pe gură când voiau să-şi vorbească. (Incercase poate să-i ucidă când se sărutaseră !...) Şi pe Dal îi cuprinse groaza ca un frig. Groaza de apă, de adâncul necunoscut de subt ei, de puterea imensă a acestei iubite părăsite, care se putea răzbuna în fiece clipă. Se simţi în stare să o urască, însă nu îndrăzni să gândească din plin neînchipuita noutate a acestui sentiment, ci dori numai să ajungă mai repede pe nisipul sigur.

Când călcară în picioare plaja dogorită, soarele trecuse dincolo de culmea amiezii. Se cuprinseră şi se îmbrăţişară copleşiţi de minunea unică a iubirii lor Mâinile ei mângâiară umerii uzi şi puternici şi nimic nu era mai blând şi mai ocrotitor ca trupul înalt al omului de lângă ea. Dal îi sărută ochii, genele pe marginea cărora sticleau picături sărate şi crezu în puterea lui ca într'un zeu. Fiecare împlinea pentru celălalt fragilitatea graţiei şi duritatea senină a forţei. Marea rămăsese în urmă, uitată, pentrucă frumuseţea femeii e mai tare decât aceea a naturii !

(Urmare în n-rul viitor)

CRONICA DRAMATICĂ

de CICERONE THEODORESCU

La un sfârşit şi pentru un început

Moartea lui Paul Prodan, fostul director al Teatrului Naţional, a lăsat unanime regrete.

Conducătorului de până eri al destinelor primei noastre scene — chiar atunci când a fost combătut sau denigrat — nu s'a putut să nu i se recunoască o sârguitoare bunăvoinţă şi un neîncetat efort de a răspunde problemelor numeroase care rămân, încă, de rezolvat în ce priveşte Teatrul Naţional.

Străduinţelor şi unei anume hotărîri — care sub aspectul cel mai civilizat ştia să fie dârză în fostul director al Naţionalului — să nu uităm că i se datoreşte pensionarea la timp (dacă nu cumva timpul ar fi mai drept s'o spunem, fusese depăşit) a unor elemente actoriceşti, altădată fruntaşe, astăzi demne de respect, şi mai ales de odihnă, în orice caz trezite — printr'un act de curaj — la realitatea pe care nevoia de întinerire a cadrelor, o impunea.

Că se va fi şi greşit uneori — ca aplicare şi în particular (cunoaştem între altele, un caz în care Teatrul Naţional a fost obligat prin justiţie la importante daune) — principiul regenerării cadrelor, al îndepărtării artritismelor agresive şi al împrospătării distribuţiilor cu valori tinere, e totuşi un bun câştigat.

Sistemul încurajării valorilor noui prin burse în streinătate, reluat de Paul Prodan, rămâne deasemenea ca încă un indiciu de ceea ce mai este de făcut pentru promovarea artei actoriceşti dela noi.

Nu vom adăoga deci, la moartea lui Paul Prodan, un circumstanţial elogiu searbăd, ci un cuvânt de dreaptă apreciere şi de omenească părere de rău.

●

Nu ştim, la ora când scriem cele de faţă, cine va fi însărcinat să ducă mai departe greaua şi nobila răspundere (mindcă grea şi nobilă este în sine) a conducerii primului teatru românesc.

Ştim că la direcţia generală a teatrelor şi operelor se află d. Ion Marin Sadoveanu, care a reuşit să facă la Opera Română părţie nouă, cu scule puţine şi într'un mărăciniş vechi şi îndărătnic: până eri, câteva montări de mare anvergură, iar acum în urmă excelentul ciclu de spectacole wagneriene, ale artiştilor Operei de stat din Frankfurt pe Main.

Părerea noastră, ne grăbim să adăogăm: exprimată cu toată modestia, dar şi cu toată hotărîrea, este că — în afară de d-nii Camil Petrescu şi Victor Ion Popa — astăzi, nu vedem pe altcineva mai indicat a porni la refacerea pe baze cu totul noui a primei noastre scene.

Ghinionul tradiţional al Teatrului Naţional, ar putea duce din nou, fireşte, la alte rezultate decât acelea pe care o necesitate teoretică le porunceşte. La aceasta din urmă însă, nu vom renunţa niciodată de dragul realităţilor practice, care ne-au tot-învins, ne-au tot umilit, ne-au tot dat de ruşine profeţiile şi lăsat de căruţă... „imperativele", dar nu ne-au învăţat şi nu ne vor învăţa minte.

Nu — fiindcă dreptatea e prea limpede de partea noastră.

●

Am analizat cu alte prilejuri, câte ceva din cele ce sunt necesare înaintării teatrului românesc în genere şi Naţionalului în deosebi.

Am subliniat lipsa de eficienţă a sistemelor de predare imitativă în clasele Conservatorului de artă dramatică (a cărui înălţare la gradul de „Academie Regală" ar fi trebuit să însemneze pentru învăţătorii şi îndrumătorii talentelor noui — o sacră obligaţiune sau, măcar, o treaptă în plus faţă de sistemele din trecut).

Vom stărui de astădată asupra câtorva puncte de organizare a Teatrului Naţional, de azi înainte, convinşi că înfăţişăm mai puţin *puncte de vedere* şi mai de grabă *reale necesităţi*.

Mai întâi, problema regiei.

Ar fi vremea să vorbim de o *şcoală de regie*, credem noi.

Înfiinţarea ei însă, — urmând metodei experimentate în Conservatoare (şi deocamdată se pare că, nefiind altul materialul omenesc, decât cel existent, lucrurile aci s'ar opri) n'ar rezolva nimic. Regizori care să treacă de „nivelul maxim": am numit pe d. Soare Z. Soare, nu are Teatrul Naţional.

Cele câteva interesante încercări ale d-lui Şahighian, care l-au impus ca un talent şi o pricepere reală, constitue o rezervă dar n'au dat încă în... amurg, pe d. Soare.

Până la urmă, deşi împovărat de glorioasa-i bătrâneţe, tot pe maestrul Paul Gusti se cuvine a-l socoti drept cel mai tânăr dintre regizorii Naţionalului.

Şi atunci?

Ni se pare că există o soluţie — şi ni se mai pare că ea nu trebue să deranjeze pe nimeni: promovarea în locul de prim-regizor al Teatrului Naţional, a unui om de încercate merite şi de curajoasă energie, din afara culiselor de azi.

El trebue căutat şi lăsat liber *să lucreze*. Pentrucă el există.

Oricum ar fi, noul director al Teatrului Naţional nu poate elimina dela *primul loc* al punctelor sale de program, pe acesta al *regizorului*.

●

„Săptămâna Caragiale", iniţiată de răposatul Paul Prodan, a arătat pe de altă parte — dincolo de un gând frumos — o nouă lacună: *inexistenţa echipelor de actori pentru clasicii români*.

În această direcţie deasemeni trebue îndreptată atenţia conducătorului primei noastre scene („primei noastre scene" — e o obsesie, un deziderat, etc., să fim înţeleşi!...).

„Casa lui Caragiale" — pentru a exemplifica pe aceeaşi latură — i-a dat în trecut spiritului ei tutelar satisfacţia unor interpreţi de talia lui Iancu Brezeanu, Maria Ciucurescu, sau răposatului Ion Petrescu.

Dar numai deşteptând în actorii de azi cultul clasicilor noştri, vor fi stimulate la studiu şi la înţelegerea unei misiuni, elementele demne de a duce mai departe lumina torţelor încredinţate.

●

Teatrul Naţional are un *„repertoriu permanent"*. Dumnezeu ştie de ce îi zice aşa, dar aşa îi zice: „Repertoriu permanent".

Nimeni nu e absurd, dar să recunoaştem că sunt piese trecute la repertoriu — şi rămase să putrezească fără sfârşit acolo, — care s'ar cădea reluate şi altfel decât prin stăruinţele autorilor (când sunt în viaţă) sau prin capriciile de „pietate" ale memoriei noastre (când bieţii autori sunt de mult repauzaţi întru Domnul). Nu credeţi?

Şi apoi pentru repertoriul de fiecare an, ce noutăţi substanţiale i se adaogă, cu cât este el sporit ca valori înglobate culturii noastre, ce norme trebuesc să dirijeze alegerile făcute pentru neştirbirea brumei de prestigiu rămase, — oare acestea nu cată a fi considerate ca stricte obligaţiuni în preocupările directorului, oricine va fi el?

Capitolul *literaturii dramatice originale* — pentru care se cheltuesc bani grei, de-asurda adesea, nu numai fără atingerea scopului dar chiar cu totala lui ignorare — merită o înfăţişare mai detailată decât am putea-o face în cadrul acestor sugestii. Il menţionăm şi ne rezervăm o revenire.

●

Incurajarea elementelor tinere, este o formulă agreabilă, întrebuinţată de preferinţă în discursuri şi nelipsită dintre făgăduelile fiecărui început de an teatral, fiecărei deschideri de stagiune.

Frumos, nobil şi generos lucru „încurajarea elementelor tinere" — dar afurisit totodată, pentrucă... (greu de spus pentruce anume, dar ca un făcut) repede şi mereu dat uitării.

Cu o direcţiune hotărîtă a schimba faţa teatrului românesc — prin punerea Teatrului Naţional în situaţia de a da cel dintâi pilda, — cu un prim-regizor priceput, harnic şi pasionat, am putea vedea adusă în fapt şi această mult cântată încurajare a actorilor tineri.

Dealtfel — vom spune — şi cu „talentele tinere" şi cu celelalte, e o poveste căreia i se cuvin osebite atenţii.

In primul rând ne gândim la acele talente uşor înclinate să „facă burtă", talentele dispuse la îngrăşat mai înainte de îngrăşarea fizică — potrivită dacă vreţi gradului de „societar"...

Ne gândim apoi la lipsa de supleţe pe scenă, atât de proprie actorului nostru în genere, la terifiantele etaje de grăsimi ale (să zicem) Ofeliei, la mişcările greoaie sau salturile ţepene ale Nebunului din „Visul unei nopţi de vară", la indisciplina sau mai simplu: la neştiinţa dozării gestului mimic, al mâinii, al umerilor, al muşchilor feţei, la graţiile de raţă leşească ale interpretei obligate de text să farmece prin „dansul" ei pe eroul principal, în timp ce spectatorii regretă că n'au luat deacasă provizii de ouă clocite, însfârşit la halul în care Hamlet însuş mânuieşte spada...

Le-am recomanda fără glumă tuturor acestora (şi suntem siguri că toţi ar primi cu bucurie să li se pună la dispoziţie) urmarea unor cursuri de gimnastică, de dans, de floretă, etc., într'o *sală de sporturi*, ataşată în mod oficial pe lângă Teatrul Naţional şi vizitată în mod obligatoriu de toţi actorii şi actriţele noastre.

Vă jurăm că Brânzovenescu, n'ar mai face din „lipsă de condiţie fizică", clăbuci la gură, că Ştefăniţă-Vodă ar arăta mai elastic, că Ioana Boiu ar fi şi mai graţioasă, că mareşalul Lefèbre ar avea un debit verbal mai puţin gătăit şi că însuşi Regele Lear n'ar mai suferi de astmă...

●

Simple sugestii, v'am spus, pentru un program de activitate pe temeiuri noui, al unui director şi al unui prim-regisor de Teatru Naţional românesc, aşa cum ne îngăduim noi să-i vedem la lucru de aci înainte.

Poşta redacţiei

Iulian Apostatu. Mai trimiteţi şi puneţi mai multă grijă în ce priveşte forma. Prea multe asonanţe şi scâlcieri în ritm.

Gheorghe Păun. Bunăvoinţa pe care o arătaţi „Universului literar" şi dorinţa d-voastră de a-l vedea cât mai răspândit vă onorează şi ne obligă.

Regretăm că aţi găsit de cuviinţă să vorbiţi dispreţuitor despre „diferiţi „scriitori" de duzină" cari „înfundă cafenelele „Capşa" şi „Corso" discutând nimicirea completă a scrisului curat românesc".

Vă asigur că „scriitorii" chiar cei „de duzină" discută cu totul altceva decât nimicirea completă a scrisului românesc.

Şi apoi scrieţi d-voastră:

„Nouă nu ni se publică, versurile şi proza, nouă nu ni se dă dreptul la premieri, căci în fruntea literaturei noastre **planează modernismul,** care nu face altceva, decât a desfigura tot ce a rămas mai bun în analele scrisului românesc. **Noi** scrim în slova lui Eminescu, a lui Coşbuc şi a lui Iosif" (Citatul respectă ortografia originalului).

Cred că faceţi o confuzie. D-voastră, ca şi ceilalţi tineri scriitori cu opere nepublicate, în numele cărora vorbiţi, **admiraţi** pe Eminescu, Coşbuc şi Iosif, dar nu scrieţi în slova lor, pentrucă nu se poate scrie **în slova lui Eminescu** afară numai dacă nu vă gândiţi la eminescianismul despre care cu drept s'a spus că este cel mai mare vrăjmaş al lui Eminescu.

De altfel „în slova lui Eminescu, Coşbuc, Iosif" ne trimiteţi d-voastră 3 epigrame(?!):

Iată una dintre ele

Lui Bumbăceanu(?!)
La dânsul vin artişti şi actori,
Dar oare **ce'i.... e orator?** (!!! Semnele de exclamare sunt ale noastre)
O nu! Il confundaţi cu altul
Căci Bumbăceanu e.... sufleor.

A rima sufleor cu orator, punând şi două rânduri de puncte-puncte nu întotdeauna înseamnă a face o epigramă. Şi printre cazurile de nereuşită deplină şi întristătoare sunt cele patru versuri de mai sus.

Înţelegeam nobila d-voastră pornire întru sprijinirea tinerelor talente dacă scrisoarea n'ar fi fost însoţită de exemplificări.

Incă o observaţie: Strigaşi (pers. II singular, perfect simplu indicativ dela verbul a striga) nu se scrie striga-şi cum îl ortografiaţi d-voastră....

Sever Tomşa — Incercaţi poezia humoristică.

O dovadă că veţi reuşi sunt aceste versuri ale d-voastră:

Văd femei sublime, cu sânii de lapte
ademenind prinţii în evul şapte
în metropola cu flaşnetari blonzi
descinse din carne de vagabonzi.
Aceste femei au ceva mistic în mers,
te'mbie la poeme despre univers,
sting ura de rasă
şi simţul de casă.

NOTĂ.

Primim zilnic scrisori în care ni se reproşează că nu răspundem la vreme prin această poştă a redacţiei.

Regretăm că nu putem satisface pe toată lumea aşa cum am dori, dar ne vin pe fiecare zi cel puţin 10 scrisori în care sunt cel puţin zece poezii. Asta face pe săptămână 70 de poezii. Dacă mai socotim şi proza, pentrucă — totuşi — există şi prozatori, ar urma să dăm răspunsul în fiecare Sâmbătă la circa 100 scrisori adică „Universul literar" să devină o imensă poştă redacţională.

CRONICA CINEMATOGRAFICĂ

Cinema Trianon — STÀPÀNUL

Multe riscuri întâmpină regisorul hotărît să redea pe ecran o piesă, chiar atunci când ea cuprinde toate elementele ce pot să o ducă la succes. Sunt mai întâi dialogurile, mult mai numeroase în aceste cazuri, decât în nişte simple scenarii cinematografice şi din cari regisorul are datoria să aleagă strictul necesar, evitând monologurile, de mare însemnătate în teatru, unde slujesc mult la schiţarea caracterelor diverşilor eroi, dar atât de inutile în cinematograf. Iar când în rolurile principale sunt distribuiţi aceiaşi actori, cari le-au interpretat şi în teatru, se pune şi chestiunea interpretării. Căci ceea ce trebue să i se ceară în primul rând actorului de cinematograf este să lepede tot teatralismul, care nu poate decât să-i dăuneze pe ecran, gesturile sale văzute de aproape părând nenaturale, ridicole. Mai sunt apoi şi acele întâmplări despre cari se aminteşte în teatru, doar în treacăt, şi cari, în cinematograf trebue să fie prezentate, regisorul căutând să le înfăţişeze încadrate în spiritul întreg al piesei. Iată deci, dece nu trebue să ne surprindă desele decepţii în cazurile filmelor realizate după piese de teatru, şi iată, în oarecare măsură, lămurite unele surprinzătoare insuccese ale filmului francez, ai cărui regisori au mania scenariilor după piese de teatru.

Dar aceasta nu înseamnă că atunci când un om priceput în cinematograf se hotărăşte să redea pe ecran o piesă de calitate superioară şi posedând multe elemente, să le spunem, cinematografice, nu vom putea avea ocazia să admirăm un film de calitate superioară.

E cazul actorului german Emil Jannings, care şi-a luat o sarcină destul de grea, hotărînd să regiseze şi să interpreteze pe ecran, piesa lui Gerhard Hauptmann, „In amurg", care a repurtat anul trecut un atât de mare succes pe scena teatrului „Regina Maria". Amurgul vieţii lui Mathias Clausen a fost surprinzător redat pe ecran, singurul cusur fiind sfârşitul pe care Jannings a preferat să-l prezinte în chip de oarecare „happy end".

Jocul lui Emil Jannings, de-o sobrietate caracteristică actorului de clasă, ne face să-i punem creaţia sa pe acelaş plan cu aceea a d-lui Storin.

Şi cum mai este viu în amintirea spectatorilor de teatru, jocul d-lui Stodin din această piesă, credem că am spus destul despre Emil Jannings. Partenera sa nu s'a prea apropiat de jocul doamnei Marietta Anca, din această piesă.

Şi e surprinzător că Emil Jannings şi-a ales o astfel de parteneră, pe al cărei chip oarecum antipatic, nu se poate citi nici-o clipă acea iluminare care o caracterizează pe Juken Peters.

Restul ansamblului mult superior celui de pe scena teatrului „Regina Maria".

Faptul îmbucurător este acela că puţine sunt clipele în cari ne dăm seama că asistăm la o piesă modificată puţin pentru cinematograf.

Şi meritele de mare regisor al lui Emil Jannings se pot remarca în scena impresionantă şi atât de „adevărată" a unei înmormântări.

Nu mică este bucuria noastră că nu putem decât să elogiem un film german. Ne întrebăm însă dacă filmul „Stăpânul" nu este decât o întâmplare sau este un pronostic îmbucurător pentru viitorul oropsitului film german.

L.

CRONICA MĂRUNTĂ

Generalul erou

Marcel Olteanu a vrut să convingă pe cei ce se mai îndoiau — că oamenii de faptă pot fi şi abili mânuitori ai condeiului. Şi a reuşit cu prisosinţă. Cartea d-sale, „Din amintirile unui luptător" publicată în editura „Cartea Românească" este dintre acelea a căror apariţie trebuie salutată cu entuziasm.

Sunt în ea bucăţi ce trec deadreptul în antologie, bucăţi a căror lectură emoţionează şi înalţă.

Virtuţile ostăşeşti şi româneşti sunt înfăţişate într'un stil de rară sobrietate

Dacă spaţiul ne-ar permite am reproduce câteva fragmente din această admirabilă carte. O vom face în numărul viitor

Enigma „Enigmaticului Baikal"

Se vor fi mirat cititorii numărului trecut că, la această rubrică, romanul „Enigmaticul Baïcal" a fost menţionat ca operă a d-lui *Eugen Boureanu* (Boureanu-tatăl) când el se datoreşte d-lui *Radu Boureanu* (Boureanu-fiul).

Iată explicaţia enigmei:

Culegătorul nostru, cititor asiduu de literatură, a crezut că *Radu* este o eroare (vreau să spun *ca autor)* şi — cum el cunoştea *numai* operele d-lui *Eugen* Boureanu — a crezut că trebuie să-i atribue şi „Enigmaticul Baïkal". Eroarea nu e prea mare, d. *Radu* Boureanu fiind şi dumnealui *operă* a d-lui Eugen Boureanu. Culegătorul nostru nu a făcut aşadar decât să meargă la origina îndepărtată a lucrurilor.

Membrii familiilor cu tradiţie literară au uneori de suferit unii de pe urma gloriei altora.

Cerem scuze d-lui Eugen Boureanu pentru regretabila confuzie

CARTEA ROMANEASCA IN STRAINATATE

„Evanghelia dela Ioan" în versuri, *de d. Marin I. Predescu*

Marele cotidian cehoslovac *„Prager Presse"* scrie într'un număr recent al său:

„Evanghelia dela Ioan în versuri româneşti: Marin I. Predescu (editura „Universul", Bucureşti, 40 lei). O încercare interesantă. Sunt, pentru moment, numai fragmente din Evanghelia lui Ioan, „dela Paşti pân'la Rusalii" în versuri simple, populare şi, totuş, foarte apropiate de textul biblic.

Poetul se gândeşte, însă, ca, în acest mod, să transpună, cu timpul, întreg Noul Testament".

Revista

d-lui care, vorba românului, ...după ce-l chiamă Scarlat mai e şi... Froda continuă să servească nevoile cititorilor convinşi de adevărul quatrenului rămas celebru, cu hebdomadară regularitate.

La rubrica *Tobogan* un june care are ordin dela direcţiune să fie spiritual ne ia *la vale*, sau mai bine zis încearcă să ne ia.

Junele cu pricina înţelege să fie spiritual citându-mă cu comentarii. Citeşte la rându-mi:

„Tânărul, simpaticul (sic) (adică cum? nota mea) şi talentatul (desigur) (Merci! n. m.) nostru colaborator d Vintilă Horia se găseşte actualmente (!) (? n. m.) în plină ofensivă culturală şi beletristică".

Şi pe urmă se miră cum poate fi o ofensivă şi „culturală şi beletristică" şi cum pot apărea esseurile şi poeziile d-lui Vintilă Horia „zilnic şi hebdomadar" pentruca să se întrebe în fine „n'aveţi impresia că d. Sterescu a vrut să-i joace o farsă tânărului, simpaticului şi talentatului său coleg?"

E rândul meu să mă întreb. „N'aveţi impresia că impresia d-lui Tobogan este cam târzioară şi că întrebarea sa face inutilă toată seria de mirări, întrebări şi exclamări?"

Sau poate d. Tobogan are totuşi spirit dar are ceea ce se chiamă „l'esprit de l'escalier?".

Cu ocazia

împlinirii unui an dela moartea lui G. Topârceanu, „Cartea Românească" a tipărit volumul „Postume", care cuprinde scrieri inedite de ale poetului prea de timpuriu răpit literaturii româneşti.

r. st.

Digitized by Babeş-Bolyai University Library Cluj

Literatura iugoslavă după război

CONTINUARE DIN PAG. I-A

descopere în el tot ce este „mai denaturat, mai amar, mai adânc şi mai nebunesc".

Peste toate curentele şi direcţiile, s'a născut, de asemeni, *zenitismul*. In fruntea mişcării s'a aflat Liubomir Micici, ca luptător pentru arta nouă şi omul nou în Balcani. Curentul acesta a pus în circulaţie noţiunea „barbaro-genie", ceea ce înseamnă o sumă de forţe veşnice şi brute din care regenerează omenirea. Numai omul, omul gol, primitiv, ne-europenizat reprezintă arta cea mare. Zenitiştii au căutat că creeze în poezie o expresie elementară, pur balcanică şi să elibereze omul balcanic din robia culturală a Europei. Intr'un cuvânt, o epocă nouă într'o formă nouă şi cu un suflet nou, primitiv şi elementar.

Reprezentanţii *suprarealismului* în mediul nostru au personificat mai mult un curent psiho-analitic decât literar In concepţia lor fundamentală accentul cădea pe exprimarea „subconştientului" sufletului omenesc, întrucât viaţa subconştientă condiţionează şi face posibilă funcţionarea existenţei omeneşti şi urmările acesteia. Suprarealiştii au vrut, de asemeni, să libereze poezia de toate tradiţiile şi convenţionalismul înrădăcinat.

Dar toate încercările literare postbelice dela noi: expresionismul, zenitismul, dadaismul, suprarealismul, primitivismul, simultaneismul, şi altele sunt numai experienţe transplantate din afară, un amestec de inteligibil şi neinteligibil, în care paradoxul joacă rolul cel mai important. In haosul acestor încercări s'au încrucişat noţiunile cele mai ordinare cu acelea superioare, comice şi tragice, şi chiar cele cinice cu acelea sentimentale, la care s'au adăogat ilogismul şi toate ereziile de sintaxă, gramatică şi punctuaţie.

Poeţii haosului postbelic, aceia cari au fost în realitate reprezentanţi ai unor curente şi grupări noui, ca şi cei cari s'au aflat mai puţin sub această influenţă, sau în afara ei, n'au avut timp să se afirme în deplinătatea unor expresii artistice durabile. Popularitatea lor a fost mare, iar influenţa foarte întinsă în noua comunitate spirituală. Printre cei mai talentaţi poeţi cari au ilustrat aceste curente sunt: Tin Uievici, Stanislav Vinaver, Miloş Ţrnianski, Momcilo Anastasievici, Anton Vodnik, Sreciko Kosovel, Miran Iark, Sibe Milicici, Antun Branko Şimici, Rade Brainaţ, Rastko Petrovici, Bojidar Kovacevici, Vlado Vlaisavlevici, Aleksandar Vucio, Marko Ristici, Milan Dedinaţ, Desimir Blagoevici, Risto Ratkovici, ş. a.

Belgradul a fost centrul în care s'au desvoltat curentele literare de după război.

POEŢI NOUI PE LINIA VECHEI TRADIŢII ARTISTICE. — Paralel cu numeroşii poeţi cari au stat sub influenţa diferitelor curente şi mişcări noui, s'a desvoltat în mod independent, după război, o nouă grupare poetică, pe temeiul vechilor tradiţii artistice. Aceşti poeţi noui n'au tăgăduit pe cei vechi, nici meritele creaţiilor autentice ale acestora. Fără exagerări şi mistificări, neabătându-se dela principiile gramaticale şi de sintaxă tradiţionale, ei şi-au turnat în forme noui de expresie conţinutul sufletesc. Motivele lor de inspiraţie decurg, de asemeni, din viaţa şi mentalitatea omului de după război, dar ele izvorăsc în mod spontan şi sincer. Noul lor vers liber este expresia noilor vremuri şi a noului spirit, dar o expresie înrădăcinată şi trăită intens în sufletul poetului. In inspiraţia şi tendinţele lor artistice se recunoaşte o puternică notă socială, o dezamăgire adâncă faţă cu dezorientarea vremurilor contemporane şi resemnarea unor oameni a căror cea mai frumoasă vârstă a fost sguduită de marele măcel.

Renunţând deopotrivă la iluzii şi prejudecăţi, în cuprinsul inspiraţiei şi prin forma artistică, nouii poeţi au privit în faţă — cu vigoare şi îndrăzneală — realităţile vieţii de după război şi, prin arta lor, au pus bazele comunităţii noastre spirituale contemporane. Cei mai talentaţi dintre aceşti poeţi sunt: Gustav Krkleţ, Velimir Jivoinovici, Tin Uievici, Desanka Maximovici, Ivo Andrici, Aloisie Gradnik, Miroslav Krleja, Mirko Karolia, Vladimir Nazor, Duşan Vasiliev, Fran Albreht, Svetislava Stefanovici, Tone Seliskar, Dobrişa Cesarici, Branko Dinkici, Gvido Tartalia, Viekoslav Maier, Frano Alfirevici, Ioje Pogacinik, Nikola Şop, ş. a.

Belgrad, Zagreb şi Liubliana au fost principalele centre de activitate ale acestor noui poeţi, următori ai unor vechi tradiţii artistice.

LITERATURA SOCIALA. — Literatura socială n'a găsit condiţiuni prielnice de desvoltare, în mediul nostru, totuşi a avut un răsunet puternic şi în Iugoslavia, prin proclamarea principiului dreptăţii sociale şi al ocrotirii celor cari muncesc şi sufăr. De esenţă tendenţioasă, fără multă consideraţie pentru principiile artistice, ea şi-a găsit expresia mai ales în marile ţări industriale, unde există raporturi complicate între capital şi muncă, patroni şi lucrători.

In curentele noastre literare de după război, literatura socială cu ideile ei tendenţioase a găsit răsunet în multe încercări literare şi opere de-ale poeţilor şi scriitorilor noştri, caracterizate printr'o notă socială nouă. Ea s'a tradus şi s'a citit mult la noi, mai ales în cercurile tineretului intelectual din toată ţara.

Dintre scriitorii noştri sociali de după război, Miroslav Krleja e singurul, care, prin înaltele sale însuşiri artistice, poate fi socotit scriitor şi poet social. Au mai fost şi alţii, făcând parte din multe curente şi grupări literare, dar opera lor n'are caracterul tipic al literaturii sociale.

La noi, Zagrebul, mai mult decât Belgradul, reprezintă centrul de activitate originală în acest sens şi de traduceri din literatura socială.

REVISTELE LITERARE ŞI ZIARISTICA. — Curentele literare postbelice, cu toate experienţele eterogene pe care le-au pus în curculaţie, au avut totuşi o influenţă puternică asupra revistelor noastre literare. Reviste vechi şi recente s'au aflat în faţa unor răspunderi noui, odată cu năvala multiplelor forme ale activităţii artistice.

Faţă cu tendinţele tumultoase ale tinerilor de după război şi cu mişcarea lor revoluţionară, revistele vechi n'au putut să satisfacă nouile cerinţe. Pentrucă ele au reprezentat în realitate un standard fix, o atitudine critică definitiv cristalizată. Iată dece s'au născut reviste noui, ca să satisfacă noui cerinţe. Dar aceste reviste noui n'au avut autoritatea celor vechi, nici nu se bucurau de încrederea publicului. Astfel, în viaţa literară s'a ajuns curând la dispute şi polemici vehemente. Divergenţa de păreri era atât de mare, încât inevitabil trebuia să se ajungă la separaţii, rupturi şi schisme. In aprecierea operelor literare s'a ajuns în cele din urmă la practicarea criteriului simpatiilor sau antipatiilor personale. Fireşte că, în asemenea situaţie, publicul începuse să piardă încrederea în revistele literare şi să-şi caute îndrumători în altă parte.

In măsura în care revistele literare au decăzut, ziaristica a început să ia asupra-şi o bună parte din atribuţiile criticii literare, mai ales pe aceea a polemicii, a prezentării cărţilor noui, a organizării concursurilor de romane şi nuvele, înregistrând toate manifestările artistice în acest domeniu. In publicaţile cotidiane s'a înfiinţat rubrica schiţei, romanului şi poeziei, muzicală, a expoziţiilor de pictură şi sculptură, rubrici cărora publicul le acordă o susţinută atenţie. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât lumea de după război vrea să se informeze despre toate, superficial, în grabă, fără să adâncească problemele, pretinzând ca printr'o privire sumară şi într'o formă concisă să fie la curent cu toate manifestările culturale.

Totuşi, în ce priveşte îndrumarea activităţii literare, ziaristica n'a izbutit să se afirme la noi, astfel ca sentinţele ei să rămână definitive. De aceea, literatura noastră postbelică, afară de sprijinul ziaristicii, a rămas lipsită de concursul unei critice drepte. cinstite, a fost lăsată la discreţia gustului, a dispoziţiei trecătoare şi aprecierii suverane a marelui public cititor.

LITERATURA DESPRE RAZBOI.— Din greaua şi sângeroasa experienţă, care a durat patru ani, s'a născut un nou om spiritual, cu altă mentalitate şi un alt fel de a privi lumea. Acest om nou a fost revoluţionar din punctul de vedere al spiritului. Sfâşiat în război de toate suferinţele şi de o răzvrătire lăuntrică fără precedent, acest om nou, în clipa când s'a liberat de sub arme, a început să dispreţuiască lumea veche, cultura ei şi toate procesele sociale care au dus la măcelul nemaipomenit şi la pustiirea spirituală a omenirii. Temeliile sănătoase ale vieţii omeneşti, cum ar fi rostul păcii, al iubirii, fericirii, moralei, religiei şi al familiei, au fost zdruncinate de războiul cel mare. Omului postbelic, epuizat materialiceşte şi distrus moralmente, trebuia să i se redea credinţa într'un nou şi sănătos rost al vieţii şi în sensul existenţei sale în lume. Printr'un nou ideal fixat vieţii şi prin noui forme, trebuia asigurat şi păstrat trainic dreptul la fericire şi pace individuală sau colectivă.

De aceea, nu este de mirare că în haosul de după război s'a născut imperativul unor vremuri noui. Din acest haos, a încolţit caracterul nouilor concepţii, s'a născut o morală nouă şi în spiritul omenesc s'a pornit o luptă nouă.

Literatura noastră despre război, la care în anii din urmă s'a lucrat atât de mult, reprezintă o contribuţie destul de slabă a societăţii iugoslave de după război. Forţa destructivă a războiului, imediat după demobilizare, au arătat-o doi scriitori remarcabili, în povestirile, romanele şi dramele lor cu subiecte de război. Aceştia sunt Miroslav Krleja şi Dragişa Vasici. Ei au conceput literatura războiului după principiul artistic pur, dar cu o notă socială caracteristică manifestărilor spiritului şi epocii postbelice. De aceea, povestirile, romanele şi dramele lor au însuşiri durabile.

După o pauză lungă, de peste zece ani, se fac astăzi încercări de a se relua subiectele literaturii războiului. Nu însă toate expresiile noui ale literaturii despre război au caracterul creaţiuniii artistice pure, şi acesta e cazul amintirilor din război ale participanţilor la bătălii, al notiţelor, jurnalului şi reportajului de război.

Fără îndoială, poporul sârb a trăit ani dureroşi în pribegie şi sub ocupaţie străină. A cunoscut biruinţe măreţe, ca şi înfrângeri. Toate acestea au lăsat urme puternice în amintirea celor cari au trăit grozăviile războiului şi din aceste amintiri s'a născut o bogată literatură.

Printre cei mai reprezentativi scriitori ai războiului sunt: Stevan Iakovlevici, cu „Trilogia sârbă", Miroslav Golubovici cu romanul despre apărarea Belgradului „Fragmenta belli", Aleksandar Diurici şi Emil Petrovici.

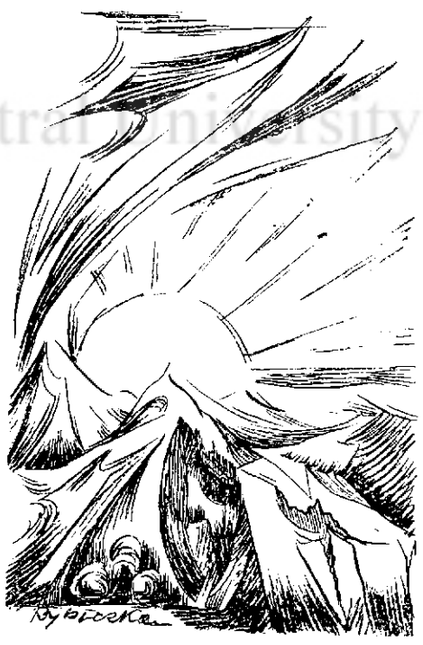

PROZA POSTBELICA, ROMANUL, NUVELA, SCHIŢA, DRAMA, FABULA, CRITICA, ESSEUL. — Proza postbelică e un domeniu în care s'a creiat foarte mult în societatea noastră de după război. Şi, cu toate că s'au aflat sub numeroase influenţe, manifestările artistice ale prozatorilor au avut un larg răsunet în publicul cititor şi reprezintă o bază solidă pentru viitoarea creaţiune artistică dela noi. Proza iugoslavă de după război a fost ilustrată prin scriitorii cei mai talentaţi, a căror artă, viguros şi atent construită din punct de vedere stilistic va rămâne scheletul de oţel al nouei spiritualităţi iugoslave. Printre cei mai mari romancieri şi nuvelişti se numără: Miroslav Krleja, Ivo Andrici, Dragişa Vasici, Vladimir Levstik, Momcilo Nastasievici, Veliko Petrovici, Miloş Ţrnianski, Niko Bartulovici, Andielko Krstici, Gligorie Bojovici, Branimir Cioşici, Veliko Milicevici, Miliţa Iankovici, Borivoi Ieftici, Petar S. Petrovici, Duşan Radici, Marko Marcovici şi alţii.

Cei mai remarcabili reprezentanţi ai dramei, după război, sunt: Miroslav Krleja, Branislav Nuşici, Milan Begovici şi Iosip Kosor. Urmează: Velmar Iancovici, Duşan Nikolaevici, Todor Manoilovici, Petar S. Petrovici, Ranko Mladenovici şi Radoslav Vesnici.

Fabula e cultivată cu succes de Milan Vukasovici.

In critică, se disting prin obiectivism, un nivel artistic superior şi cunoaşterea problemelor Sima Pandurovici, Isidor Ţankar şi Milan Iarţ. Pe lângă aceştia se evidenţiază Velibor Gligorici, Milan Bogdanovici şi Stanislav Vinaver.

In esseu şi în alte ramuri de producţie literară, au dat cele mai frumoase rezultate: Sima Pandurovici, Iovan Duşici, Branko Lazarevici, Pero Sliepcevici, Velmar Iankovici, Isidora Sekulici, Miroslav Krleja, Xenia Atanasievici, Marco Ţar şi alţii.

ZARIA D. VUKICEVICI

Jan Vermeer din Delft

(CONTINUARE DIN PAG. I-A)

în „istoria pictorilor" şi scrie despre miraculosul peisaj „Vederi din Delft": „Execuţia e grosolană, pasta greoae şi brutală, aspectul monoton. Acest tablou nu ne dă decât o idee falsă despre meritul pictorului". Merit pe care-l recunoaşte într'un tablou de figuri mai ales pentru că i se pare că-l aminteşte pe Rembrandt !! Deci Jan Vermeer e până'n secolul nostru un anonim. De abia la sfârşitul secolului al 19-lea i se recunosc meritele într'adevăr şi Parisul îl consacră prin pana lui Proust şi a altor scriitori şi critici, în 1921 când are loc la Jeu de Paume faimoasa expoziţie olandeză stârnind entuziasm indescriptibil. Arsène Alexandre cunoscutul critic francez spune: „Prodigiosul portret de femee dela muzeul din Budapesta în alb şi negru e prea puţin cunoscut, şi ar trebui să fie celebru în lumea întreagă".

Am avut şi eu prilejul să văd în 1921 acea superbă expoziţie olandeză în care Vermeer figura cu bucăţi printre care „Lăptăreasa", „Vederea din Delft" şi celebrul „Cap de fată" dela Haga reprodus pe urmă în toate vitrinele din rue Bonaparte. Lângă intrare m'a ţintuit locului o pânză mică reprezentand un cap de fată cu gura 'ntredeschisă pe un fond închis. Avea un relief şi o viaţă surprinzătoare, iar conturul ovalului amintea suavitatea liniei lui *Ingres*. Un cercel în formă de pară străălucea la ureche ca un sunet de alamă; paloarea răspândită pe obraz adăogă la puritatea liniilor; trăsăturile parcă se topeau în lumina izvorâtă din 'năuntrul lui; ansamblul trăia ca o apariţie.

Pe atunci nu-l cunoşteam pe Vermeer, şi'n primul moment, cu graba cu care o ai să defineşti un lucru, am făcut reflecţia absurdă „că-i prea fotografic", absurdă prin sensul pejorativ, ce-l dam cuvântului „fotografic", nejustificat astăzi, faţă de perfecţionările obiectivului, în care gradaţia valorilor — unul din secretele lui Vermeer — joacă un rol atât de important. Cunosc cele 2 tablouri din Dresda precum şi cel de la Viena. Alături de mine am acum admirabila monografie cu reproduceri scrisă de cunoscutul critic flamand Gustave Vanzype. Această carte voluminoasă, unică poate 'n ţara noastră, aparţine unei prietene graţie căreia pot scrie acest articol, cercetând reproducerile. Mulţumirile şi gratitudinea mea le are depline pentru desfătarea care mi-o prilejueşte. Din cât îmi pot da seama Vermeer e ireproductibil. Totuşi am ales pentru „Universul literar" două bucăţi inedite de un interes deosebit prin modernismul care-l conţin. Jan Vermeer din Delft e sub aerele lui modeste, inofensive, retrase, unul din cei mai formidabili inovatori în pictură care au existat. In secolul al XVII-lea a pus pentru prima oară problema atmosferei în jurul subiectului şi a acestuia în funcţie de lumină şi a rezolvat-o înaintea lui Delacroix şi a impresioniştilor. E cel dintâi pictor de naturi moarte şi organizator al obiectelor în jurul figurei umane, cu scopul de a-i servi de cadru. A inventat „materia" pastă formată dintr'o infinitate de părticele de culoare cu care-şi îmbracă obiectele pictate dându-le importanţa lor după felul fiecăruia. Altfel pictează o stofă grea, altfel o umbră, altfel o piele, diversitatea de substanţă'n meşteşug o întrebuinţează cel dintâi. Inovează'n compoziţie, utilizând verticalele şi orizontalele'n anumit fel pentru a sprijini subiectul, ajungând în anumite tablouri la decorativul liniilor, la ornamental — idee atât de modernă. Aşează chipul omenesc pe planul al doilea faţă de obiect, idee îndrăzneaţă cu deosebire — vezi tabloul din Dresda cu perdeaua'n primul plan. Intrebuinţează tonul local, adevărată bombă pentru anul 1600. Tabloul din Dresda muiat tot într'o tonalitate verzue, fapt pentru care mă mir de contimporanii lui că nu l-au închis în casa de nebuni ! Apoi curajul cu care aborda cele mai năstruşnice probleme ale picturii când îţi punea în primul plan un perete alb ce acoperea tot mijlocul tabloului, în plină lumină, conturând uşor pe dânsul o figură îmbrăcată'n deschis, fără nici un efect de umbră; nu poţi decât să te închini în faţa unui asemenea vrăjitor al paletei. Nu aş mai termina dacă i-aşi enumera toate îndrăznelile. Una dintre noutăţi este şi prezentarea figurilor numai bust după cum se vede tânăra reprodusă aci care pare să fi fost pictată de Ed. Manet sau chiar de Cézanne, când priveşti împerecherea fondului cu ciudata pălărie'n dungi, desigur aleasă pentru decorativul liniilor. Acest tablou în colecţia De Greez la Bruxelles a fost descoperit de doctorul Bredius în anul morţii lui Cézanne, 1906, şi măsoară numai 18x20 cm. Şi acum priviţi cealaltă compoziţie, tabloul din muzeul de la Brunswick, zis „paharul de vin" măsurând 78 cm. pe 67 cm. Şervetul alb atârnă cu un colţ în jos, exact ca'ntr'o natură moartă de Cézanne. Faldurile hainei ofiţereşti cât sunt de stilizate, de voite, căci fiecare tablou de Vermeer e calculat, voit, gândit ca o teoremă. Sub aerul de a copia la'ntâmplare un instantaneu, a tras scaunul, a înălţat tabloul, a împins masa şi a deschis fereastra, împărţind masele de valori contrastând în lumină şi umbră. Conturează închis pe deschis şi invers. Toate mijloacele le-a cunoscut şi le-a întrebuinţat, a fost unul din cei mai neasemuiţi meşteşugari ai paletei. Ceeace-l uimeşte pe Vanzype este nobleţea stilului, oarecum necunoscută olandezilor, nobleţea aceea latină pe care Vermeer n'avea de unde s'o cunoască, deoarece nu ieşise din ţară, dar pe care Domnul cu harul său divin o împarte câte unuia ca despăgubire că stă prea puţin pe pământ.

Orice român cu drag de paletă, ar trebui, călare pe băţ, cu trenul sau cu avionul, să ia drumul către Budapesta să vadă la câteva ceasuri de capitală „nevasta" celui mai năzdrăvan dintre pictori şi apoi să se ducă şi la Viena să-i vadă „Atelierul" la galeria Czernin, acoperit cu gingăşie cu perdeluţă de mătase. Şi după ce va privi aceste două minuni ale picturii să se 'ntoarcă cu o fărâmitură din geniul lui în degete, spre a-l utiliza şi la noi cu folos.

LUCIA DEM. BALACESCU

CHESTII...

O meserie foarte grea este aceea de a fi *„om spiritual"*, adică un cetăţean de un humor cronic, care împrăştie pe toate drumurile şi în toate timpanele vorbe de duh.

Sunt mai multe soiuri de aşa zişi *„oameni spirituali"*.

In primul rând trebue să înregistrăm pe cunoscuţii *„spirituali de ocazie"* sau *„de salon"*, cari prin gogomănii manifeste sau glume arhaice, au pretenţia că sunt posesorii unui spirit scânteietor, când în fond originea calambururilor sau a spiritelor deochiate ce le întrebuinţează este în cine ştie ce revistă umoristică culeasă de pe la anticar.

Aceşti *„oameni spirituali"* sunt providenţa saloanelor prin cari roiesc în voe şi unde sunt invitaţi cu precădere. Ei sosesc totdeauna târziu, vin râzând cu subînţelesuri şi între sandwich-urile şi păhărelele de vin cari îi preocupă în mod deosebit, plasează şi câteva glume vulgare sau scoase din circulaţie.

De cele mai multe ori aceste emanaţii celebre, cari fac deliciul doamnelor excesiv de fardate, sunt notate într'un carneţel discret, care scoate adesea din încurcătură pe distinsul *„om spiritual"*.

Acest personagiu se bucură de obicei de un succes constant şi sub auspiciile prestigiului său de *„charmant causeur"*, îşi permite să plaseze trivialităţi inutile sau mitocănii propriu zise. In loc să fie însă apucat de guler şi îmbrâncit cu piciorul ceva mai jos de spate, domnul aşa zis „spiritual", recoltează doar chihoteli piţigăiate şi feminine, în cantităţi apreciabile (pigmentate cu frânturi de frază în genul acestora: *„tu as vu ma chère?"*, *„ah! comme c'est rigolo!"*, etc...) şi câteva ochiade furtunoase dela doamnele care au savurat în mod deosebit *„poanta"* finală.

Altă categorie, tot de *„oameni spirituali"* o constitue aceia cari vând glumele sau spiritul cu bucata sau cu pagina de manuscris.

Aceşti sărmani scribi (cari ar putea fi catalogaţi într'o rubrică generală cu titlul de *„scrie hazliu că te tai"*), sunt în deobşte foarte puţin apreciaţi pentru munca lor atât de ingrată.

Aproape nimeni nu ţine socoteală că pana lor chinuită *e obligată* să fie spirituală, şi că nimic nu e mai tragic decât fabricarea la comandă a unui număr fix de file presărate cu vorbe de duh.

Trecând şi de această ramură a *„spiritualilor-vânzători"*, se cuvine să menţionăm cu toată sinceritatea că există şi oameni într'adevăr spirituali, din creerul cărora ţâşnesc câteodată spirite de o autentică şi îmbelşugată savoare.

Pe aceştia însă nu-i ştie nimeni. Numele lor nu circulă prin saloane şi nici nu apare în chip de semnătură la sfârşitul vre-unei chestii dintr'o pagină închinată râsului (sau zâmbetului, când autorii sunt mai decenţi).

Aceşti oameni, cam la un an odată, sau poate şi mai rar, scapă într'o clipă de efervescenţă spirituală, un cuvânt de adevărată glumă. Adesea nici ei şi nici cei cari i-au auzit nu apreciază la justa-i valoare preţul cuvântului de duh. Şi poate că e mai bine aşa.

Aceştia sunt *„oameni spirituali"*, dar într'adevăr numai în clipa când rostesc spiritul. A lărgi acest epitet aplicat unui cetăţean, pe o viaţă întreagă, înseamnă a-l face să se creadă într'adevăr om de duh, şi ca atare să se simtă obligat *„să fie spiritual"* cât mai des posibil, şi tocmai acest fapt distruge cu desăvârşire gluma bună şi humorul fin.

Prinţul spiritului într'adevăr distilat, este fără îndoială, în zilele noastre, Bernard Shaw.

Replicile lui sunt întotdeauna spontane şi bine aplicate, colorate de un humor caustic şi boeresc.

Bătrânul om de litere (şi filosofie) nu trage pe nimeni de mânecă pe trotuarul din faţa cafenelii sau în saloanele unei domne „en vogue" ca să spue răspicat: *„atenţie fraţilor, să vă spun una bună !..."*.

El stă liniştit într'un colţ, şi când este îmboldit peste măsură de întrebările exasperante ale sexului slab, nu face altceva decât să *„răspundă"*.

Astfel, fiind apostrofat de o admiratoare a sa (foarte frumoasă şi copleşitor de proastă), care i-a declarat într'o zi că ar fi fost foarte fericită să fi avut un copil cu el, ca să iasă frumos ca dânsa şi deştept ca Bernard Shaw, ilustrul om de duh a răspuns cu timiditate:

„Dar ce v'aţi fi făcut, stimată doamnă, dacă copilul ar fi eşit urît ca mine, şi inteligent ca dumneavoastră ?".

GRIGORE OLIMP IOAN

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 44908-938